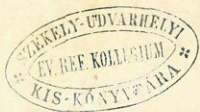

MAGYAR PANTHEON.

60

MAGYAR
PANTHEON.

A MAGYAR TÖRTÉNELEM, MŰVÉSZET ÉS IRO-
DALOM 150 KIMAGASLÓ ALAKJA, KÉPEKBEN
ÉS RÖVID ÉLETRAJZOKBAN FÖLTÜNTETVE.

IRTA

Dr MÁRKI SÁNDOR.

POZSONY. 1884. BUDAPEST.
KIADJA STAMPFEL KÁROLY,
kiv. művészeti és ábrák, könyvkereskedő

04426

Stampfel, Eder és társai könyvnyomtató intézetéből Pozsonyban.

Soha és semmikép sem remélhetjük, hogy kivétel nélkül megbízható és hű arcképek után ismerjük meg nagyjainkat s az ezredév első felének vezéregyéniségeit csak a művész ecsetje vagy ónja varázsolhatja eléink. A dolog természetében rejlik, hogy e részt teljes hatalma legyen a képzeletnek, melyet csupán komoly történeti adatok, egyes, a külsőre vonatkozólag szinte odavetett megjegyzések és talán kevésbbé komoly, hanem azért mégis figyelmet követelő hagyományok korlátozhatnak valamennyire. És az is való, hogy elvek szempontjából kell tekintenünk a közélet munkásait, a kiknek külső megjelenése nem tartozik az ítélhetőzatalnál tekintetbe

veendő lényeges jegyek közé; mindazáltal még ily csekélységekben sem szabad könnyelműen, vagy megvetőleg mellőznünk az igazat.

Arcképeket voltakép csupán ezredévünk második feléről kapunk, ha nem bízhatunk is meg föltétlenül mindnek hitelességében. Hunyady János, Szilágyi Mihály, Kinisy Pál arcképeihez fér ugyan kétség, polgárjogot azonban oly kitűnő történelmi munka szerzett nekik, a milyen a gróf *Teleki József*. Ujlaki Miklós, Vitéz János stb. külsejére a sírjaikon levő domborművekből teljes nyugodtsággal következtethetünk, mert föl kell tennünk, hogy azok nem a képzelet alkotásai. Janus Pannoniust egykorú kicsi-festmény, Mátyás királyt régi dombormű, Bakocsot saját emlékérmén után tüntethetjük föl; szóval a XV. századon erről már az arcképek tekintetében is bővebbek, beszédesebbek és komolyabbak a források.

Képtáraink a XVI. századtól kezdve még nagyobb biztonsággal kalauzólnak bennünket. Az olajfestményeknek eredeti és másolt példányai most egyaránt fontosak, mert jobbadán természet után készültek. Sőt a nemzeti muzeumban már 1387-ből ismerjük azon, műbecselel bíró kis képet, mely Mária királynét, Nagy Lajos leányát ábrázolja s melynek egykorúságához nem férhet szó. Viszont azonban még a későbbiekkel szem-

ben sem lehetünk elég óvatossak. Martinuzziinak *Utiesenovits* által közölt s — úgy látszik, igazabb — arcképe egészen más, mint a közforgalomban lévő; sőt utolsó szabadságharcunk egyik-másik hőse és áldozata sincs élethíven megörökítve.

A daguerrotyp és fényképirás divatba-jötté után kezdődik csak a teljes bizonyosság és csupán ettől fogva mondhatjuk el, hogy bővebb a választékunk, mert szűnni kezd a lefestéssel járó költség s divattá lesz a fényképek osztogatása, úgy, hogy egyszerű, igénytelen s oly tudósok sem szabadulhatnak ezen szokástól, kik vonásait más különben nem vettetnék papírra vagy vászonra.

Míg az olajfestmény hajlandó az eszményítésre s például Daykát és Révait valóságos rómaiak gyanánt mutatta be, addig ez utóbbiak nem értenek a hízélgéshez, legalább nem oly nagy mértékben; s így tökéletesen belenyűgódhatunk, hogy a pantheonban az igazinak hódolunk. Tény ugyan, hogy a hű arckép esetleg csökkentheti a szemlélőnek illúsióját; de ép oly könnyen emelheti is. A mélyebb okokon alapuló tisztelőt ép úgy tud lelkesedni a szentnek dicsfénytől ragyogó oltárképe, mint üvegkoporsóban őrzött megbarnult csontváza előtt; sőt míg amaz inkább csak a művészt illeti, az nem osztja meg kegyele-

tét mással. Szép tettek iránt érzett tiszteletünket nem ronthatja le egy csúnya arc; s ha ilyen-
nel találkozunk, egygyel legalább több az érvünk,
hogy nem külseje teszi az embert.

Könyvünkben százötven jeles magyarnak
arcképét látja s rövid jellemzését olvashatja a
közönség. Nema a *legnagyobbakét*, mert csakis hiteles
arcképeket akartunk közölni s így oly ragyogó
neveket kellett mellőznünk, a miknek különben
nem volna szabad hiányozniuk. Fölvettünk ellen-
ben olyanokat is, a kiknek híre jóval kisebb
érdemöknél. Szerencse, hogy ezek nem függnek
amattól. A névsor, az imént kifejtteni talán si-
került okokból, nem teljes; nem is lehet az. Mi
fogadnók a leghálásabb köszönettel, ha a közön-
ség, mintegy részt véve kegyeletünk munkájá-
ban, egy esetleges második kiadásban való
felhasználás végett figyelmeztetne a hiányokra
s útásitana, hol szerezhetjük meg egyik-másik
jelesünk arcképét. Azok azonban, kiket most
mutatunk be, ha csak egy részét teszik is a
hazáért legtöbb érdemet szerzeteknek, mind-
nyájan méltók arra, hogy a *magyar* pantheonban
éljenek tovább.

Vannak köztük, különösen az írók sorá-
ban, kiket hevesen támadtak meg kortársaik;
kiket kicsinyeltek s kik soha sem is voltak

kétségtelenül nagyok. S mégsem a szám kiegé-
szítése végett jutottak be gyűjteményünkbe.
Példát adott már is, ki mindent megértett, mire
képes. Mindet eszmény vezette s több vagy
kevesebb része mindnek van benne, hogy irodal-
munk forradalma oly szerencsésen folyt le. Az
a szabadító hadjárat, melyet Kazinczy az iroda-
lom és nemzeti műveltség függetlensége érdeké-
ben kezdett, ép úgy megkövetelte áldozatait,
mint az, a mit Kossuth vezérelt, hogy megvédjé
politikai önállóságunkat. S ha emitt szobrot
emelünk a *tizenháromnak*, hogyan felejtkezhetnénk
meg azokról, kik többen voltak tizenháromnál
s kikben szintén nem hiányzott a hősiesség egy
neme, sőt kiknek vége vígasztalanabb, mint
emezeké; mert a tizenhárom tudta s más is
érezte, hogy az önkény parancsára cselekvő bakó
megölheti, de senki sem ítélné el őket; emeze-
ket azonban maga a nemzet látszott sújtani, az
által legalább, hogy közönnynyel fogadta lelkes
törekvéseiket.

Szembe fog ötleni talán az a körülmény is,
hogy gyűjteményünk jobbadán az utolsó száz év
jeleseit ösmerteti. Ezt nemcsak a képekről imént
ejtett szavak indokolják, hanem szinte magától
érthetővé teszi ama tény, hogy a közelebbi
példák erősebben hatnak, illetőleg inkább követ-

hetők, mint a távolabbiak. Egy maradt ugyan ezer éven át a hon- és munkaszeretet lényege, köre azonban annál inkább bővült és tágult, mentül több téren érvényesülhetett az az érzet és hajlam. S az utóbbi száz év alatt oly gyökere- sen alakult át összes műveltségünk, szellemi életünk és anyagi helyzetünk, hogy első sorban e reformátorokkal kellett foglalkoznunk. Sőt a rájuk alkalmazott mérték sem lehetett oly szigorú, mint az, a melylyel a régieket mértük.

Hősök, államférfiak, főpapok, tudósok és írók mellett előtérbe lépnek a földművelés eme- lésén fáradozó gazdák, az iparosok, kereskedők; sőt nagyobb élénkséget találunk a képzőművé- szetek, a festészet és szobrászat, valamint a színészet terén is. Azok, kik vállvetve alkották a mai Magyarországot, körülbelül együtt vannak e könyvben, melynek fő célja a történelmi tudat és, a mi ezzel jár, a hazafias érzetek növelése. Nem következik ebből a tekintélyek uralmának ajánlgatása; ép oly tévedés volna az, mint tör- vénynyé tenni az önteltséget és elbizakodott- ságot. A tekintélyekben és önmagában való el- fogultság egyaránt káros, mert féltudást ered- ményez; ez pedig — egy írónk szerint — veszedelmesebb a csupa tiszta ostobaságnál. „A sors talán — szól, Kazinczy Ferencről *Kölcey*

— nem fog bennünket ismét elsüllyezteni; s így eljön az idő, el kell az időnek jönnie, midőn az ő és az együttélők dolgozásai ragyogó művek által fognak homályba tétetni; csak a lélek, melyet ő az egésznek kölcsönözött, nem szűnik meg folyvást ragyogni és munkálni, míg a nem- zetiség utolsó szikrája el nem hamvad . . . . . És ti, hívek, hol vagytok? hol a hála, mit a hazától érdemléltek? hol a köny, mely szentté tenné a sírdombot, mit hamvaitok fölött a min- dennapi szokás szűken hányatott?! Epések lesz- nek talán szavaim — végzi *Kölcey*; — de keserű, kínos emlékezetek támadnak lelkemben. Mert gondolkodom a népről, mely Zrínyit, az író, el tudta feledni; mely Faludyt, míg élt, nem ismeré; mely Révairól hallani nem akart; mely Baróti Szabót és Virágot meg nem siratta; s melynek kebelében az ötvenhat évet szakadatlan munka közt eltöltött Kazinczy nyomorúsággal élt és halt . . . .”

Túl nem becsülve a valót, meg kell adnunk az érdem jutalmát, mit az úgy sem követel, de mit önmagunk magunk sem engedethetne el. „Csak törpe nép felelhet ősnagyságot.” Tíz év múlva úgyis állami életének ezredéves emlék- ünnepét üli a nemzet. S ha lezárja az ezredév- ről vezetett számadó-könyvét: akaratlanul is

végig kell futnia újra a roppant tömeggé halmozódott tételeken; összegeznie mindent, a nyereséget a veszteséggel egybevetnie, hogy rájöbhesen, miként áll? — Lerótt-e minden adósságát, a mivel honának és a mivel nagyjainak tartozott? Nem fogadott-e el ezektől oly tőkét, melyet vagy nem kamatoztatott eléggé, vagy épen el is vesztett, mivel nem tudta forgatni? Következetes volt-e magához, vagy csak az esélyekre bízta figyét? — Javított, — vagy rontott-e hitelén? Szilárdabban áll-e most, mint valaha, midőn a kezdet nehézségeivel küzdött? —

„Öseitek parányi fészkeket raktanak? — Szedjétek össze a romokat s tegyetek belőle mély alapot jövőendő nagyságnak.

Apró harcokat vívtak? — Csináljátok a békesség műveit temérdekekké.

Változékonyságban sínylettek? — Változatok ti is, mint a lepe, nemesbnél nemesb alakokra.

Emlékeik nem maradtak? — Mi tilt, hogy emeljetez nekik? — Mi tilt, hogy Tinódiak helyett magatok álljatok elő lángénekekkel?

Minden kő, régi tettek helyén emelve; minden bokor, régi jámbor felett ültetve; minden dal, régi hősről énekelve; minden történetvíviz-

gúlat, régi századoknak szentelve: megannyi lépcső a jelenkorban magasabbra emelkedhetni, érzelmeiteknek, gondolataitoknak s tetteiteknek több terjedelmet, tartalmat és célrahatást szerezni s egész lényetekre bizonyos nemesítő, saját bélyeget nyomni, mely nélkül mind az emberek, mind a nemzetek sorában észrevétlen fogtok, mint parányi vízcesp az oceanban, tolongani.“

A történelem betűi nem holt betűk: beszélnek és tanítanak; s a belőlük vonható tanulságok elől nem zárkozhatik el a nemzet. Ifjúnak és öregnek egyaránt kell becsülni tudnia a múltat, melyben gyökerezik állami lételünk s egész társadalmunk. Nem alkothat az a jövőre kiható jelest, kinek nincs érzéke a letűntek érdemei iránt.

Még jó, hogy nem lehet sarkalatos elvvé emelni a középszerűséget, s hogy mindig lesznek egyesek, kik nagy észet nagy szívvel egyszerre bírnak és a kikre, ép ezért, tisztelettel fog föltekinteni koruk. De az érzeteknek is szükségük van a művelődésre s e finomodás arányában fog nőni a nemzeteket alkotó és összetartó erő. Az első ezredévet megérő s a másodikat megkezdő nemzedéknek szent és dicső feladata abban áll tehát, hogy a múlt tanulságain épült hitét átvigye a jövőre.

Századunk derakán középkori intézmények buktak meg s eszmékben, nézetekben rohamos változáson ment át a nemzet; de azért kinek fülében nem csengnek azok a szavak, a miket *Deák Ferenc* oly válságos körülmények közt mondott 1861-ben?

„Lehet — így szól a nemzet bölcse, — hogy nehéz idők következnek ismét hazánkra; de a megszegett polgári kötelesség árán azokat megváltanunk nem szabad. Az ország alkotmányos szabadsága nem oly sajátunk, melyről szabadon rendelkezhetnénk; hitünkre bízta a nemzet annak hű megőrzését s mi felelősek vagyunk a haza s önlelkiismeretünk előtt. Ha tűrni kell, tűrni fog a nemzet, hogy megmentse az utókornak azon alkotmányos szabadságot, melyet őseitől öröklött. Tűrni fog csüggedés nélkül, mint ősei tűrtek és szenvedtek, hogy megvédhessék az ország jogait; mert a mit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják; de miről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz s mindig kétséges.“

Szenvedésektől félve, önmaga semmiről sem mondott le nemzetünk; s idő és kedvező szerencse vissza is hozta mindig, mit erő és hatalom vett el tőle. Hála és kegyelet érte a múlt nagyjai-

nak! Többet adtak ők nekünk a lefolyt századok dicsőségénél, mert bizalommal töltötték el szívünket a jövő munkájának sikerei iránt. S míg Árpád sírját keresi, Batthyány és Deák földi maradványai fölé már is oltárt emelt az a nép és az a nemzedék, mely szobrokban dicsőíté az újkor annyi jelesét s mely gyakorlatiasabb iránya mellett sem lett „incuriosa suorum aetas.“

Leróhatja-e hálóját valamennyi nagyja iránt, — az ezredév hőseinek állít-e Pantheont?

Bár szívébe zárna minden magyar azoknak erényét, kiket ez a szerény könyv, a „Magyar Pantheon“, hoz emlékeztetébe!

Hunyady János.

Szült. 1387-ben (mások szerint 1390. márc. 29.);
meghalt 1456. aug. 11-én Zimonyban.

A legnagyobb magyar hős, ki a nemzet régi har-
modorának alkalmazásával számos diadalt aratott a törökökön,
kiknek szultánja benne mégis a világ legnagyobb emberét
tisztelte. Mint államférfi, hat éven át a legnehezebb viszonyok
közé kormányozta hazáját s alapulv a szigorú igazságot
választotta. Feddhetetlen és következetes jelleme, kötelesség-
érzete és honszeretete nemcsak a hanyatlásnak indult lovag-
korból magaslik ki, hanem túlél s túlragyog minden más kort
és időt is.

Ujlaky Miklós.

Szült. a XV. század elején; megh. 1477-ben.

Macsó bánja, utóbb Erdély vajdája, végre Bosnia királya; jeles államferfit és kiváló hős, Hunyady János diadalainak részese. V. László halála után arról gyanúsították, hogy a magyar trónra vágyik; ő azonban, rövid eltántorodás után, szilárd hive lett a Hunyadyháznak s 1471-ben, már mint Bosnia királya, erősen állott Mátyásnak pártütés által fenyegetett trónja mellett. Jellemes és eszes ferfit volt, hazájának egyik legdúsabb és legbüszkébb főura.

Szilágyi Mihály.

Szült. a XIV. század utolsó éveiben; megh. 1460. Konstantinápolyban.

Egyik legjellemzőbb alakja az erényekben és fogyatkozásokban gazdag XV. századnak. Hirtelen föllobbanó természete és makacssága ugyan alkalmatlanná tette őt arra, hogy mint hadvezér s mint államferfit teljes következetességgel működjek; ővé azonban az oligarchiával küzdő köznemesség első határozott politikai sikerének s az önálló nemzeti királyság megeremtésének érdeme. Ha nem volt is katonai lángész, számos szolgálatot tett a harcotér s mint államferfit kötelességérzet és honszeretet jellemezte.

Vitéz János.

Szül. 1408. Szrednyán (Belovár); megh. 1472.
aug. 9. Esztergomban.

Nagyvárad püspök és esztergomi érsek korában rendkívül sokat tett a tudomány, művészet s köznevelődés tekintetében. Egyetemet, könyvtárt stb. alapított s maga is a legkiválóbb humanisták közé tartozott, kinek latin beszédeit Európa iskoláiban többhelyütt olvastatták. Mint államférfi, jobb keze volt Hunyady János kormányzónak és sokáig befolyásos híve Mátyás királynak; hogy ez ellen mégis éppen ő akarta fölszítani a polgárháború lángjait, arra nincs ugyan elég mentség, honszeretetének, nemes jellemének és nagy tetteinek érdemeit azonban nem semmisítheti meg ez egy, utóbb úgyis megbánt és megbocsátott tévedése.

Szilágyi Erzsébet.

Szül. a XV. század 2. tizedében;
megh. 1484 táján.

A történelmünkben legnagyobb tisztelettel említett hitvestársak, anyák és honleányok közé tartozik. Mint feleség, teljesen méltó dicső férje, Hunyady János szerelmére; mint anya, gyermekeinek rendkívül gondos neveltetése által tánt ki; mint honleány, a leghatalmasabban működött közre a nem-elégő hazafiás oligarchia megbuktatásában, a nélkül, hogy anyai óhajításának teljesülte után bármi csekély részt követelt volna az elért nagy eredményekből.

Kinizy Pál.

Szül. a XV. század első felében; megh. 1494.
nov. 21.

Csekély sorsból lett országbíró, temesi főispán és az alvidék főkapitánya. Hazánkban egyik legnagyobb vitője, a személyes bátorság mintaképe, a kenyérmezei diadal (1479.) hőse, elhatározott ellensége a töröknek s németnek egyaránt. Műveltsége s nyers természete azonban nem felel meg előkelő állása követelményeinek, jelleme nincs bizonyos egyenlenségek híján s Mátyás király emléke iránt való háládatlanságát és meglehetősen kifejezett anyagiasságát nagy érdemei sem feledtethetik.

Janus Pannonius.*

Szül. 1433-ban Nagyváradon (mások szerint Dalmáciában); megh. 1471-ben Zágrábban.

A renaissance szellemétől áthatott pécsi püspök „először hozta hazánkhoz a Helikonnak szent, dicsőítő istenét”. Latin költeményei, melyek közül kivált eposzai, epigrammái és elegiái tetszettek, csak a XVI. században tizenegy kiadást értek s azok szépségeit Európa nem egy iskolájában fejtgették. Mátyás király idejében a legkitünőbb humanisták közé tartozott, — az ifjabb Guarini szerint „disze Magyarhonnak s igazán nagy fénye korának”. Mátyás király, ki ellen pedig összeesküdött, maga is kegyelettel hódolt emlékének.

*) Csezmicei vagy Cseinge János.

Hunyady László.

Szült. 1433-ban; megh. 1457. márc. 16. Budán.

Magyarország főkapitánya és főlovászmestere. Korán nyert nagy méltóságai s apjának érdemei rohamosan részére hódították a magyar köznemességet, mely tőle az önkényuralom és idegen befolyás ellensúlyozását remélte. Egyéniségének szeretetreméltó tulajdonságai az ifjú király szívét is meg nyerték ugyan, a köznemesség felülkerelkedését minden áron megakadályozni vágyó oligarchia azonban feláldozta őt a maga önző politikájának. S kivégzésétésének éppen ez a körülmény adott súlyt.

Bakocs Tamás.

Szült. 1443-ban Erdődön (Verőcsem);
megh. 1521. jún. 11.

Szerény helyzetből lett esztergomi érsek, konstantinápolyi pátriárcha, bíbornok, pápai követ, Magyarország kancellárja s II. Lajosnak egyik gyámja, kit egy időben pápa-jelöltül is emlegettek. Vallásos és hazafiás érzülete adott alkalmat az 1514. évi kereszties hadjáratra, melynek váratlan fordulataért, a szegény nép iránt való vonzalma miatt, őt okozták. A Jagellók szerencsétlen korszakának legrokonszenvesebb alakjai közé tartozik, ki nem volt ugyan ment kora tévedéseitől, de még tudott lelkesülni a hitért, hazáért, irodalomért s művészetekért.

Mátyás király.

Szült. 1443. márc. 27. Kolozsvárott;
megh. 1490. ápril 6. Bécében.

Máig a legnépszerűbb magyar király, ki az alkotmányosság külségeinek megtartása, az állandó katonaság fölállítása és rendezett pénzügyei által a bel- és külföldön egyaránt nagy sikereket ért el; megszilárdította a magyar államcsznet s Európa irányadó államai közé emelte hazánkat. Igazságszeretete a nagy terhek mellett is biztosította számára a nép rokonszenvét, melyet sok esetben aratott harci dicsősége valóságos lelkesültség fokozott. A renaissance, az ő pártfogása folytán, azonnal útát talált Magyarországra, annak hatását azonban nem tehetette általánossá.

Werbőczy István.

Szült. 1470. táján Kerepechen (Bereg-);
megh. 1541. Budán.

Fokról fokra, önérdemei emelték az ítélőmesteri, személy-női, majd nádori méltóságra. A magyar köznemesség alkotmányos jogait, mint szónok tudós és tisztviselő, soha és senki sem képviselte jobban ő-nála. A Hármaskönyvben oly művet alkotott, mely több mint háromszáz éven át volt a magyar köz- és magánjog evangéliuma. A nemesei jogainak ezen, kitűnő szabotossággal való összegezése elhatározó befolyást gyakorolt hazánk történetére egészen 1848-ig. Politikai tényezővé tette a köznemességet s tisztázta annak társadalmi helyzetét. Mély belátás, higgadság és szepőlóten becsületesség jellemzi államférfiúi tevékenységét és hazánk csak kevés oly öntudatos politikust ismer, mint a milyen ő volt.

Utyeszenich-Martinuzzi.*)

Szül. 1484. Kamlacson (Horvátországban);
megh. 1551. dec. 17. Alvincen (Alsó-Fehérm.).

Egyszerű szerzetesből lett bíbornok és oszágkormányzó;
ő az újkor első nagyszabású magyar államferfia, Erdély
különállásának megalapítója, a politikai és vallászsabadság baj-
noka, ki Erdély alkotmányának megteremtése által a magyarót
is biztosította. Két világhatalom s a belvillongások ellenében
ritka éleselművel óvta meg hazájának függetlenségét.
Hihetetlen ügyességgel bontakozott ki a legválságosabb körülményekből is és politikai sikerei által ismét önéreztetve
a mohácsi csata és az azt követő események óta a jövőben
bizni alig merő magyart.

*) Frater György.

Oláh Miklós.

Szül. 1493. jan. 9. Szebenben; megh. 1568.
jan. 14. Pozsonyban.

Zágráb, majd Eger püspöke, Esztergom érseke, királyi
helytartó. A katolikus hitélet megszilárdításán nemcsak mint
főpap, hanem mint hazafi is buzgólkodott, mert a vallásfelekeze-
tekben az egységes hön veszőlyeztetését látta. Az ellen-
reformatiót képviselte, a protestantizmus hatását azonban a
katholicizmusnak jobb szervezése által akarta gyöngíteni. Ezt
mutatja a trienti s a hazai öt zsinaton való magaviselete s
azon körülmény, hogy kath. főiskolát, nyomdát stb. alapított.
A mellett korának elsőrangú földleirői és történettudósai közé
tartozott.

Verancsics Antal.

Szül. 1504. Sebenicoban, Dalmátiában;
megh. 1573. júl. 21. Eperjesen.

Pécsi, majd egeri püspök, 1569 óta esztergomi érsek, s mint ilyen, a protestantismus üldözője. Diplomatai küldetéseken gyakran járt Bécsben, Krakkóban, Rómában, Párizsban, Londonban és Kostantinápolyban; királyi helytartói méltóságában a nemzet jogainak védeje. Magyar és latin nyelven írt történelmi és földrajzi dolgozatai nagyeszű s az oknyomozásra kiváló súlyt fektető tudósak bizonyítják őt.

Tinódi Lantos Sebestyén.

Szül. 1503. okt. 2. Szikszón (Abaujm.);
megh. 1554. febr. 24.

Az utolsó magyar dalnok, ki oldalán karddal s kezében lanttal járta be szerencsétlen hazáját, hogy annak fiaiban a régi idők s a jelen nagy eseményeit magasztaló, önkészítette versekkel és dalokkal ébressze a honszeretetet. Versei, mint költemények gyöngök ugyan, közvetlenségük által azonban akkor is hatottak, történelmi vonatkozásaiknál s az egész kort híven jellemző tartalmuknál fogva pedig teljesen figyelemreméltók, sőt a kor történetének valóságos kútjói közé tartoznak.

Zrínyi Miklós (a szigetvári).

Szül. 1508-ban; megh. 1566. szept. 7.
Szigetvárnál.

A magyar Leonidas. Szigetvár hősiességében és ott szenvedett halálában felülmúlhatatlan példát adott a hazaszeretetre s mindazon nemes érzetekre, mik e fogalommal együttjárnak. Jurisich, Losonczy, Szondy, Dobó és követőik nevével együtt jelszava lett az újra éledő magyar lovagiaságnak, mely a legnagyobb politikai zűllásig pillanataiban sem tudott lemondani a haza jövőjébe vetett hitéről. Nemes önfeláldozásának hatása nagyobb volt, mint sok nyert csatának dicsősége; mert a nemzetek boldogulásának legfőbb titkára, az önzetlen honszeretetre buzdította utódait.

Békes Gáspár.

Szül. 1521-ben; megh. 1579. nov. 23.
Vársóban.

A legkitűnőbb erdélyi államférfiak egyike, János Zsigmond mindenható tanácsosa, a vallás és lelkiismeret szabadságának lelkes híve. Urának halála után Erdély fejedelme akart lenni s 1673-ban nyitlan is fölkelt a rendek szavazatával megválasztott Báthory István ellen; leveretése után azonban nemcsak kibékült vele, hanem számos hadi babért is szerzett homlokára, mint az időközben lengyel királylányá válasszott Báthorynak az oroszok ellen küldött egyik fővezére.

Báthory István.

Szült. 1533. szept. 27.; megh. 1586. dec. 13.
Grodinóban.

Erdélyország fejedelme, 1576-tól fogva pedig Lengyelország királya. Kitűnő államférfi és, kivált a tüzérség terén, jelesen képzett katoná. A tudósok és iskolák lelkes pártfogója, országai jólétének előmozdítója, a nemzeti becsület védelője. Három évig tartó háborújában visszavett mindent, mit az oroszok 30 év alatt foglaltak el a lengyelektől, kik méltán nevezhették őt nagyának s a haza atyjának. Hitéhez hű katolikus volt, de teljes mértékben bírta a protestáns erdélyiek szeretetét és kis hazájáról akkor sem feledkezett meg, mikor egy nagy és hatalmas ország gondjai foglalkoztatták őt.

István Miklós.

Szült. 1535. Kiasasszonyfalván (Baranyam.);
megh. 1615. ápril 1. Vinicán (Varasdm.).

1582 óta a nádori méltóság helytartója, utóbb főajtónállómester. 34 könyvben latinul írta meg Magyarországnak 1490-től 1609-ig terjedő történetét, mely két száz éven át a legolvasottabb magyar történelmi munka volt. Irálya, tárgyiasága, arányos beosztása, ítélőképessége s adatainak érdekes csoportosítása oly nagy népszerűséget és tiszteletet szerzett neki, hogy kortársai magyar Liviusnak nevezték el. S ha mint a katolicizmussal és a Habsburgoknak főtűtlen híve, nem eléggé részrehajlatlan is, annyi tény, hogy történetírásunkra mind-maig elhatároló befolyást gyakorolt s hogy igen sok utánzóra talált.

Dobo István.

Szül. a XVI. század elején; megh. 1572. májusában Szereden.

Eger várának hősiess védelme által emelkedett a magyar történelem halhatatlanjai közé. 1552-ben 2000 emberrel százötvenezer török ellen hat hétig oltalmazta s meg is tartotta a fontos végvárat, méltán arra, hogy egy Vörösmarty zengje dicsőségét, — s hogy nemzedékek lelkesüljenek példáján. Államferfiúi pályáján, mint Erdély vajdája, kevés sikert mutatott föl; élete alkonyán pedig az udvar hálátlanságát kellett tapasztalnia, ha jobbadán egy lelketlen ember hamisításain alapúttak is az ellene fölségárulás miatt emelt vádak. A börtönben elcsigázva hűnyt el.

Thurzó György.

Szül. 1550. táján; megh. 1616. dec. 24.

A legderekabb nádorok egyike; erélyes és hajthatatlan a nemzet jogait illető kérdésekben, nehéz viszonyok közt is rendíthetetlen hűve az alkotmányosságnak. Magyarsága nem engedte, hogy Bethlennel, az udvar kívánata szerint, de a nemzet érdekeinek megsértésével erőszakosan szálljon szembe, mert alapjában, személyes rokonszenv híján is, egy célra tört e nagy emberrel. — A magyar protestantizmus javára rendkívül sokat tett, — rendezte annak kormányzatát s a vallások meggyőződés erejével örökösített belső békéjén; de hitéhez való nagy ragaszkodása mellett sem használta hivatalos hatalmát más vallások ellen.

Pálffy Miklós.

Szül. 1550-ben; megh. 1600. márc. 23.

A magyar vitézség megdicsőítőinek sorából való; Pákozd, Nógrád, Párkány, Tata, Verőce, Szécsény diadalmas hőse. Legnagyobb lelkesedést azonban Győr elfoglalásával keltett. A másfél év előtt török kézre került fontos várat 1598-ban ő és a vitézségben hozzá méltó Schwarzenberg vette be. Hadvezéri tehetségekkel fényesen megáldva, de így is csupán kisebb csapatok élére helyezve, nevét megőrkítő tettekkel szolgált hazájának a egyéni sérelmekre nem tekintő honszeretete által lényegesen előmozdította annak szent ügyét.

Illésházy István.

Szül. 1550. táján; megh. 1600. május 5.

Kiváló szolgálatokat tett az ellenzéknek, mely Rudolf kormányával szemben a szigorú alkotmányosság elveit védte. Önző emberek által fölségsértésről vádoltatva, Lengyelországba menekült és csak akkor tért onnan vissza, mikor a vele történt méltatlanságok miatt is zúgódnó nemzet Bocskay alatt nyíltan fölkel. Bocskayhoz szegődött; de készségesen követte Mátyás főherceg föl hívását, hogy a békét közvetítse. S nagyrészt az ő érdeme a bécsi béke. Fejedelmi kezéből kapta vissza uradalmait s méltóságait, — a nemzet osztatlan bizalmából, protestáns létére a kath. főpapok szavazatával is, lett nádor.

Bocskay István.

Szül. 1557-ben; megh. 1606. dec. 20. Kassán.

Erdély első fejedelme, ki a vallás és lelkiosmeret szabadságának, a magyar alkotmánynak védelmére s hazája állami létének biztosítására fegyvert fogott. A bécsi és zsitvatoroki béke jelzi fáradozásainak eredményét. Tette vágyó, tetten erős, higgadt és következetes jellem, ki minden ízében magyar, de az európai helyzet követelményeitől sem idegen politikája által, anyagi önzéstől s üres nagyzástól menten vezette be a magyarságnak az önkényuralom, a protestantizmusnak a türelmetlenség ellen folytatott harcát, mik 1604-től 1711-ig annyi lelkesítő és annyi megható részlettel gyarapították történelmüket.

Pázmány Péter.

Szül. 1570. okt. 4. Nagyváradon; megh. 1637. márc. 19. Pozsonyban.

Elvéuiltetlen dicsősége: a magyar prózának, a könyvek nyelvének megteremtése. Irodalmunk és tudományosságunk kiváló alakja. Igaz magyar, egyúttal azonban erősen dynastikus érzületű, mert az uralkodó házzal való kapcsolattól várta a nemzet fennmaradását s a katolika hit győzelmét. Protestánsból lett jezsuita, majd esztergomi bíbornok-érsek; egyházi méltóságának, befolyásának, szónoklata és tudománya erejének felhasználásával, egyetem és iskolák alapításával küzdött a katolicizmus érdekében s páratlan sikereivel ő kezdte meg nálunk az ellenreformációt, melynek elfajulásában nincs része.

Bethlen Gábor.

Szül. 1580-ban Maros-Illyén (Hunyadm.);
megh. 1629. nov. 15. Gyulafehérvárott.

Erdély legnagyobb fejedelme, ki európai tényezővé tette kis államát s ki egyelőre Magyarország alkotmányát is megmentette. A török befolyást telhetőleg csökkentette s ha meg nem törhette, az első sorban a bécsi udvar bizalmatlanságán mult, mely nélkül korának Hunyadyja lehetett volna. Választott királya volt Magyarországnak, védelője s fontartója a vallás- és lelkiismeretbeli szabadságnak, pártolója a tanügynek, tudományoknak s művészeteknek, anyagi tekintetben is fölvirágoztatója Erdélynek s a Részeknek; ritka összhangzatú jelleme által mint ember is nagy tiszteletre méltó.

Gróf Esterházy Miklós.

Szül. 1582. ápril 8. Galanthán; megh. 1645.
szept. 11. Nagy-Hőfőnyban (Sopronm.).

Az egységes Magyarország fönmaradása és az alkotmány épése mellett küzdő nádor a királyságnak egyik legrokonszenvesebb alakja. Helyzeténél fogva közvetítő szerepre utalva, nem-egyszer találja magát szemben a nemzetet; ő-maga azonban mindenkor békés egységre törekedett. — Tudományos képzett államférfi, ki a hazát conservatív irányban akarta reformálni. Hazafiságához sohasem férhetett kétség; nagy szolgálatokat tett az önkényuralom ellen s jelleme tiszteletreméltó. Kevesebb szerencsés mint hadvezér; de kitűnő a bírói széken s irodalmunkban, mint a magyar próza fejlesztője.

I. Rákóczy György.

Szül. 1591-ben; megh. 1648. okt. 11. Gyulafehérvárott.

Erdélyország s Magyarország Részének fejedelme. Mint Bethlen tanítványa és utóda, erőiesen folytatta e nagy ember politikáját s megszilárdította Erdély országos állását. Úgyes diplomatiája az európai kérdéseket sem tévesztette szem-elől s nem egy sikerét köszönhet-e körülménynek. A linci béke egyéb nagy eredmények híján is történelmi jelentőséget adott nevének. Népszerűsége sohasem vergődött, türelmetlen-sége miatt idegenkedtek tőle a nem-protestánsok; 18 évig tartó uralkodása alatt azonban kétségkívül sokat tett Erdély-ért, melynek anyagi jólétét nagyban növelte.

Lorántffy Zsuzsánna.

Szül. 1600-ban; meghalt 1690. ápril 18. Sárospatakon.

I. Rákóczy György felesége; nagy műveltségű, eszes, de a mellett szerény, házas, családias, egyszerű, áldozatrakész, jótekonny asszony; protestáns hitéhez szívből ragaszkodott, de tisztelte mások hitét s valláskülönbőség nélkül pártolta a tudókat. Fölvirágoztatta a sárospataki főiskolát, emelte a magyar tanügyet, könyvdát alapított, könyveket adott ki, sőt maga is írt egyet a keresztény vallás 45 tételéről. Az igazi magyar asszony mintaképe gyanánt mutatják őt be urával s gyermekeivel váltott, zamatos magyarságú levelei.

Gróf Wesselényi Ferenc.

Szül. 1805.; megh. 1867. márc. 28. Tót-Lipcsén.

Fiatalkori könnyelműségeit felejtetni tudta, midőn az ország nádora lett. Eleintén föltétlen híve volt elődje, Esterházy politikájának; később azonban, a vaskvári béke után, belátta, hogy az országot fenyegető absolutismus elől egyedül az aranybullaiban van menekés s egy összeesküvés élére állt, hogy török és francia segélyvel útastsa vissza, a türhettelen német avatkozást s hogy helyreállítsa a hon hajdani függetlenségét. Hosszú idők után ő volt az első, ki a segítséget idáig Erdélytől, vagy máshonnan váró országot önjereje figyelmzettette.

Kemény János.

Szül. 1807-ben Bükkösön (Alsó-Fehérm.); megh. 1862. jan. 23. Nagyszőlősnél.

Erdélynek több ízben győztes hadvezére, ügyes állam-férjja, végül fejedelme. Kora ifjúságától fogva nyilvános pályán működve, lényeges szolgálásokat tett honának. Bal-sikereiben is bírja rokonszenvét, mert az alkudni nem tudó hazaszeretet volt összes tetteinek rugója. Fejedelemsége Erdély függetlenségének elvét s egyúttal a magyar állameszmét képviselte; csakugyan, az ő trónjelöltége adott alkalmat a két császár közt kitört háborúra, mely utóbb hazánk területépségének helyreállítására vezetett. Emlékiratai, levelei és szónoklatai maguk is megőriznék hírnevét.

Nádasdy Ferenc.

Szül. 1610. táján; megh. 1671. április 30.
Bécsben.

Vasvármegye főispánja, kir. tanácsos, főudvarmester, végre országbíró. Nagy pártfogója volt a tudományoknak, egyik legdúsabb és legbuzgóbb főura az országnak. Politikai pályájának java részén ugyan a német, vagy királyi párt vezérel, de egyúttal az első közé tartozott, kik, ha nagyvágyaikat legyezőgetésével is, lelkesülten sorakoztak Wesselényi mellé, hogy az ország függetlenségét biztosítsák. Gyönge volt a foladatra; de vagyon és életet kockáztatott s vesztett is miatta. A halál pillanatában tanúsított méltósága több hivat szerzett a szabadság ügyének, mint életé.

Zrínyi Miklós (a költő).

Szül. 1618. május 1. Csáktornán; megh.
1664. november 18. a kunsági erdőben.

Hórvátország bánja, az egész haza hőse s egyik legjelesebb írója; teljesen méltó ösére, a szigetvári Zrínyire, kit költői szépségekben bővelkedő epósá által dicsőített meg újra. Agyában, szívében egy új és holdog Magyarország képét hordozva, tűrnie kellett, hogy minden téren mellőzzék s hogy elméletileg is kitűnően képzett hadvezér létére, pusztán önjerejében bízva küzdjön a honért. S így is kiérdemelte Európa csodálkozását és elismerését. Nagy esze, nagy műveltsége, nagy jelleme s a közzőért buzgó nagy lelke túlrágyogja saját korát, mely pedig bővelkedett kitűnő nevekben és érdemekben.

Zrínyi Péter.

Szül. 1619-ben; megh. 1671. ápril 30.
Bécs-Ujhelyt.

Horvát bán, jeles vitéz, de nem szerencsés államférfi. Nyíltsága és mindent elszívó természete fosztotta meg sikereinek legnagyobb részétől. A független Magyarország volt eszményképe s lelkesedett, tett és fáradozott is ezért, de mind ebben nagyon is nagy súlyt fektetett saját egyéni céljaira. János király korát akarta felidézni s török védelem mellett remélte egyesíteni a hazát, melyet szeretett s élt és halt alkotmányáért. A Wesselenyi-féle összeesküvés áldozatai s a nemzet vértanúi közé tartozik.

Gyöngyössi István.

Szül. 1620. nov. 3. Léván (Barsm.);
megh. 1704. nyarán.

„A murányi Venus“ és a „Porából megéledett Phoenix“ írója, a XVII. századnak Zrínyinél népszerűbb, de épen nem nagyobb epikus. Jellemzéseiben, alakításában gyöngye; leírásai azonban szépek s egészben véve inkább is lyrikus ő, mint epikus. Egész forradalmat okozott a költői szólam, nyelv, rhytmus és rím emelése érdekében. Arany szerént „valahányszor a magyar költészet és nyelv odajut, hogy idegen befolyástól lesz szükség menekülnie, mindannyiszor nyereséggel fordúlhat vissza a néphez s az irodalomban Gyöngyössihez“.

Széchenyi Pál.

Szül. 1642. Gyöngyösön (Hévesm.); megh.
1710. május 22. Sopronban.

Kalocsai érsek, az egyszerű paulinus minden igénytelenségével. Jellegzetes magyar, föltétlenül alkotmányos, a nemzet bajait ismerő, azon segíteni akaró, ki azonban semmit sem akart kockáztatni, mert nemzetének sorsát az uralkodóházhoz hitte kötvé. Közvetítő a nép és király közt; korának Illésházyja, ennek politikai diadala nélkül. Magyarság, vallásosság, őszinteség, bátorság, férfias hűség, derült kedély, alapos képzettség, szelidség, erély, jóakarat, önzetlenség, jótékonyság, takarékoság, fáradhatatlanság: kedves egészséges olvadtak össze az ő lényében. Bevégzett jellem volt

Zrínyi Ilona.

Szül. 1643-ban; megh. 1703. febr. 18.
Nicomédiában.

A magyar Cornelia. A hitves, anya és honleány eszményképe. Özvegye I. Rákóczy Ferencnek, ki lelkesült, s dicsőségben, gyászban hű felesége Thököly Imrénnek, ki tett a szabadságért. Anyja s első tanítója II. Rákóczy Ferencnek, kit több a haza atyjának neveztek Erdélyi rendjei. S nemcsak fia, leánya szívébe ültette el a honzeretnek magvait, nemcsak az az érdeme, hogy lelkesítőleg hatott férjére, a szabadsághőre, — a finom műveltségű, szelid nő maga is szolgálta fegyverrel a hazát s Mankács védelme férfiaknak való példa volt. Hazaszereteten s hitén kívül minden egyebet elvesztve, száműzetésben húnyt el e rendkívüli nő.

Frangepán Ferenc Kristóf.

Szül. 1643-ban; megh. 1671. ápril 30. Bécs-
Újhelyt.

Művelt, világlátott ember, ki szívesen foglalkozott az irodalommal s olasz és horvát nyelven sikerült költeményeket írt. Visszavonult, csöndes, családi életre volt teremtve; melyen érző, jeltalanságokon fölháborodó lelke azonban őt is a politika terére sodorta, melytől, öntudatának kielégítésén kívül, semmit sem kívánt. Fiatal tüzzel csatlakozott a szövetszert főurakhoz; nevén s lelkesültségen kívül azonban nem használt egyébbel a Wesselenyiféle összeesküvésnek. Börtönében is költő és hitbuzgó maradt; és pillanatnyi gyöngeség után nyugodtán halt a szívét betöltő szabadsággért.

Thököly Imre.

Szül. 1657.; megh. 1705. szept. 13.
Nicomédiában a Virágmezőn.

Tizenhárom éven át volt a kurucok vezére s erdélyi és török segítségre támaszkodva kívánta fölemelni szabadságából mind többet és többet vesztő nemzetet. Kezdetben meghódította a felvidéket; 1681-ben az alkotmány helyreállítására kényszerítette a kormányt, a török Magyarország királyánál ismerte őt el s ügyei országszerzte jól állottak; mikor azonban a Habsburgok komolyan léptek föl a törökök ellen, a haza területi épségét egyelőre még annak szabadságánál is többre becsülő nép elpártolt tőle, a török elfogta s bár kiszabadulva, még egyszer Erdély fejedelme lett, leszorított a történelem színpadáról s hazájától távol, de a népdalokban elrejtve hűnt el.

Gróf Bercsényi Miklós.

Szül. 1664.; megh. 1725. nov. 6. Rodostóban.

Ungmegye főispánja, majd a szövetséges rendek tábor-nagya s II. Rákóczy Ferenc helytartója. Nagy műveltségű főúr, a hazáért lángoló magyar, buzgó és fáradhatatlan, rendületlen híve a szabadság ügyének. Heves vérmérsékleténél fogva azonban ép oly kevéssé változott be államférfiúnak, mint hadvezérnek, mi annál nagyobb baj volt, mert részént hiúságánál, részént munkakereténél fogva mindkét irányban főszerepet igényelt magának. Mindamellet alig volt valaki, ki oly népszerűvé tette volna a szabadságharc ügyét; kitűnően értett a kedélyek fölkeléséhez s ez teszi őt oly jelentős és oly tisztelt alakká.

Kúpeczky János.

Szül. 1667. Bazinban; megh. 1740. Nürnbergben.

A XVIII. század első felének legkitűnőbb magyar festője, ki Olaszországban nyerte első kiképzését s Rafael, Guido Reni, Corregio és Titian remekének szemlélése s utánzása közben kifejlett műilése, a kivitelben való ügyessége és természetes tehetsége által korán sok tisztelőt szerzett magának. Hazánk azon időkben még nem nyújthatván kellő foglalkozást egy igazi művésznak, Bécsben, több pedig Nürnbergben telepedett le; hol Rafael és Rembrandt iskolája egyik legtehetségesebb tagjának tartották.

Károlyi Sándor.

Szül. 1699. márc. 21. Apátiban; megh. 1743.
szep. 8. Erdődön.

II. Rákóczy Ferenc, majd III. Károly tábornagya, ki gyors mozdulatai, nagy munkássága, eleven esze, higgadsága, és józan ítélőhetsége által kiváló hasznára volt a szabadságharcnak. Annak hanyatlásakor a szatmári békében a magyarság minden követését elismertette, a dethronisatiót és Erdély függetlenségét kivéve. Az engesztelhetetlenek elítélték őt, holott a politikai viszonyoknak szomorú fordulata után többet és jobbat valóban nem remélhetett a nemzet. Az 1717. évi hadjáratban még egyszer fölszínre került hőst, igaz magyart, a jeles emlékirajzíró, nyájas és derült kedélyű embert sok kitüntetésben részesítette az udvar.

A. Sándor, gr.

II. Rákóczy Ferenc.

Szül. 1676. márc. 27. Borsiban (Zemplén.);
megh. 1735. ápr. 8. Rodostóban.

Nyolc éven át, mint a szabadságáért fölkelte nemzet vezére, oly érdemeket szerzett, hogy már akkor a haza atyjának nevezték őt Erdély rendjei minden kegyelettel emlékeztek róla az utókor. Sok szerencsésebb államférfia és hadvezére volt hazánkban, de egy sem múlta őt felül honszeretben s az elvekhez való hűségben. Egész életét a szent ügy vette igénybe s óriási vagyonát, saját és családja jólétét vonakodás nélkül áldozta föl, hogy azt, vagy legalább a jogfolytonosság elvét, diadalra juttassa. Tiszteletreméltó még gyöngeségeiben is; neve mindig méltó jelszava, története kiapadhatatlan forrás lesz a hazafias lelkesültségnek.

A. Sándor, gr.

Bél Mátyás.

Szül. 1684. Ocsován (Zólyomm.); megh. 1749.
aug. 29. Pozsonyban.

Az első, ki a tudomány színvonalán álló földrajzi munkában ösmertette Magyarországot s ki úgyszólván fölfedezte hazánkat a tudomány számára. Művéből azonban (1735–42.) csak négy kötet jelenhetett meg. Nagy lendületet adott a térképírodalomnak; ő alapította hazánkban az első földrajzi szaklapot; becses forrásmunkáinak kiadásával mozdította elő az oknyomozó történelemírást s halhatatlan érdemeket szerzett a hazai tanügy emelése, nevezetesen a reáltárgyak és modern nyelvek tanításának behozatala körül. Besztercebányai, majd pozsonyi evang. pap s 39 éven át a pozsonyi lyceum tanára, illetőleg igazgatója volt.

Mikos Kelemen.

Szül. 1690. ang. Zágomban (Háromszék.);
megh. 1762. okt. 2. Rodostóban (Törökorsz.).

II. Rákóczy Ferenc bujdosásainak hű társa, utóbb kamarása, életének utolsó négy évében a menekültek főnöke; önfeláldozása és nemes jelleme által mint ember is tiszteletreméltó. Az irodalomban „Törökországi Levelei” s más művei által szerzett halhatatlan nevet. Prózaírodalmunknak újjáteremtői közé tartozik. Toldy szerint „o műbe rakta le Mikos az élet és szenvedés által tisztult s megnyugodott vallásos lelke tapasztalásait, gondolatait, enyvégeit, melyek o kedélyes, humoros levélírályban oly vonzó kifejezést nyertek.”

— A XVIII. századnak egyik legkitünőbb stílistája.

Gróf Nádasdy Ferenc.

Szül. 1708-ban; megh. 1783. máj. 13. Varsádon.

Tábornagy és horvát bán, az osztrák örökösödési és a hetéves háború egyik legkiválóbb és legszerekesebb vezére, München megszállója, a trautenau, piacenzai, bochetti és kollini hős, az elméletileg kitűnően képzett katonák s azoknak egyike, kik a múlt században Európaszerte közmondásossá tették a magyar vitézséget. Szervező tehetségét az ezredek újjáalakításánál értékesítette. — Mint alvezér, mindig kitűnően állta meg helyét.

Gróf Hadik Endre.

Szül. 1710. okt. 16. a Csallóköszben;
megh. 1790. márc. 11. Putakon.

Tábornagy, a hadi tanács elnöke, Bácsvármegye főispánja, huszonegy hadjárat részese, ki Berlint kétszer is elfoglalta 1762-ben Freibergnél győzelemre vezette a birodalmi sereget s 1789-ben szintén őt szemelte ki József császár fővezéréül. Öntudatos katona volt s elméleti képzettségéről naplója is tanúskodik. Az ő halhatatlan érdeme, hogy a Moldvából Bukovinába átköltözött székelyek sok helyongász után előnyös telepekhez juthattak s hogy mint csángók, idegenektől körülvéve is fenntarhták magyar nemzetiségüket.

B. Orczy Lőrinc.

Szül. 1718. aug. 9.; megh. 1789. júl. 28. Pesten.

Abaujmegye főispánja, az osztrák örökösödési és a hét-
éves háború egyik hőse, cs. kir. tábornok. Fiatal korától fogva
lelkes híve a magyar irodalomnak s utóbb egyik legbuzgóbb
tagja Bessenyei iskolájának. „Költeményes holmi“-jában (1787.)
közölt tanköltményei és epistolái szelid kedélyének s igaz
honszeretetének tolmácsai. Határozottan kifejezett egyénisége
minden művében szembeötlő. József császár korszakában mint
író és főispán egyaránt küzdött az elnémetesítő irány
ellen s nagy része van a magyar nemzeti érzület megszilár-
dításában.

Gróf Gvadányi József.

Szül. 1725. okt. 16. Rudabányán (Borsodm.);
megh. 1801. dec. 1. Pozsonyban.

Tábornok, Mária Terézia hadjáratainak egyik hőse. Her-
vadatlanabb borostyánokat szerzett azonban az irodalom terén.
Falusi Nótáirása és Rontó Pálja ma, a finomultabb ízlés korá-
ban is közkedveltségnek örvend. Petőfi szerint:

„Nincs abban sok cifra poétai szépség,

De vagyon annál több igaz magyar épség.“

Többet tett egyenesen választott tárgya, kedélyessége, a
nép erkölcsének helyes és találó rajzolója, a társadalom fer-
deségeinek ostromozása, nyelvezete és előadása által a magyar
könyvek megkedveltetésére, mint nála sok jelesebb.

Hari Bátorczy Sándor.

Szül. 1735. ápril 11. Ispánlakon (Alsó-Fehérm.);
megh. 1809. dec. 29. Bécsben.

A magyar festőörök ezredese; fiatal korában Bessenyeyvel, Barcsayval s Orczyval együtt irodalmunk újra-éledésének egyik legfőbb eszközlője. Calprenède után készült Kassandrája a modern regényeket vezette be irodalmunkba. Szépprózája, választékos és, a kor viszonyaihoz képest, tiszta nyelve bizonyos előkelő modort honsított meg könyveinkben s legnagyobb hatást Marmontel erkölcsi beszélgeteinek fordításával ért el. Kazinczynek egyik mestere volt, elhatározó befolyással e nagy író széppérezékére.

Dugonics András.

Szül. 1740. okt. 17. Szegeden; megh. 1818.
július 25. ugyanott.

Pesti egyetemi tanár, kegyesrendi szerzetes. Az irodalomtörténetünkben „népies iskola” név alatt ösmeretes iránynak, Gvadányi és Horváth Ádám mellett, fő képviselője. Eposai, történeti regényei és drámái szerkezet és alakítás tekintetében alig jöhetnek ugyan számba, izlése fejletlen s a népiest keresve, nem-egyszer téved pórasságba, — mégis rendkívüli hatást keltett; s a hazafiás érzület növelésére, a történelmi tudat felkeltésére, a közszellem ébresztésére és az irodalom megkedveltetésére igen sokat tett. A mellett valóságos polyhistor volt, ki a legkülönbözőbb szakokban dolgoztatott.

Gróf Benyovszky Mór.

Szül. 1741. Verbón (Nyitra); megh. 1786. máj. 23. Madagaskárban.

A hétéves háborúnak és a lengyel szabadságharcnak egyik hőse. Orosz fogságba jutván, Kamcsatkából csak szökve menekülhetett. Kalandos bujdosásoközben körülhajózta Ázsiát és Afrikát s a francia kormány megbízásából 1774-ben Madagaskár szigetén gyarmatokat alapított; két év múlva oda-hagyta Madagaskárt és a francia szolgálatot s 1778–9-ben, kegyelmet nyerve, Mária Terézia érdeklében harcolt. Ezután Északamerikába utazott s a baltimori kereskedők által felszerelt hajón Madagaskárba vitorlázott, hol a bennszülöttek királylányá választották. A franciák ellen küzdve esett el az első magyar, ki négy földrészben szerepelt.

Révay Miklós János.

Szül. 1750. febr. 24. Nagy-Szent-Miklóson (Torontál); megh. 1807. ápril 1. Pesten.

Irodalmunk újkorának egyik legnemesebb alakja, — mint költő és nyelvtudós egyaránt méltó kegyeletes emlékezetre. Költeményeiben a klasszikusok utánzója. Ő fektette hazánkban történeti alapra a nyelvtudományt; először ő vizsgálta behatód-ban nyelvünk régi emlékeit s a rokon nyelveket. Régi-ségeiben és nagy Nyelvtanában egyes nagy tévé-dései mellett is oly rendszert állított fel, melyet utóbb az akadémia is elfogadott; s az irodalmi nyelv nagy részben az ő elvei szerint fejlődött azzá, a milyennek legjobb íróink műveiből ismerjük.

Laczkovics János.

Szült. 1750-ben; megh. 1795. május 20. Budán.

Huszárkapitány, az 1789. évi hadjárat egyik legvitézebb katonája, a magyar ezredek magyar lábra állításának sürgetője, miért azonban le kellett tennie tisztségét. Ezentúl iradalommal, történelemmel s politikával foglalkozott. Eseméi csak lassan öltöttek határozott alakot, magánélete nem állott kellő összhangzatban a nyilvánossággal, jellemében sok az egyenetlenség; mindazáltal igen nagy érdemei vannak abban, hogy a nagy francia forradalom némely nemes tanáinak hazánkban is szerzett barátokat. Mint „a szabadság és egyenlőség társulatának” egyik vezértagja, buzgón működött a gyökeres reformok érdekében s bátran halt a vérpadon, melyre elvei juttatták.

Virág Benedek.

Szült. 1792. Nagy-Bajomban (Somogym.); megh. 1850. jan. 23. Budán.

A klasszikai iskolának tagja, Toldy szerint „nemcsak legügyesebb és izlésebb kezelője a külső formának kortársai közt, hanem legtisztább kifejezője egyszersmind azon szellemnek, mely a klasszikai régiséget örökké minta- és szabályadóvá teszi. Ő mindenekfelett a hazaszeretet, az erény, a józan élet-bölcsesség megénekelője volt.” Mint a „Magyar Századok” írója, méltó alakban nyelvünkön először szólaltatta meg a történelem műzsját; művének azonban több érdeme van a hazafias szellem ébresztése, mint a tudomány továbbvitele körül. Műfordításai által nem-kevésé járult a magyar nyelv nemesítéséhez.

Gróf Festetics György.

Szül. 1754-ben; megh. 1819. ápril 2. Keszthelyen.

Tízennyolc évi szolgálat után azért vált meg a hadseregtől, mert a magyar ezredeknek magyar lábra állítása iránt 1790-ben az országgyűléshez beadott folyamodványt, mint huszárezredes, ő is aláírván, Bécs neheztelését vonta magára. Ezentúl a gazdálkodásnak s a közműveltségnek élt. Számos jótékony alapítványt tett, számos tanintézetet állított fel; neve azonban a keszthelyi „Georgicon”-nak szervezése által felejthetlenné, mert e gazdasági tanintézet rendkívül hatott arra, hogy elhanyagolt mezőgazdaságunkban helyesebb elvek érvényesüljenek. Nagybirtokainak mintaszerű berendezése által jó példát adott.

Gróf Széchenyi Ferenc.

Szül. 1754. ápril 22. Ságplakon (Sopronm.); megh. 1820. dec. 13.

Báni helytartó, majd főkamrás és helyettes országbíró, ki élete javát a közigazgatásnak és a közügyeknek szentelte. József nádor szerint őt a király iránt való hűségben s a hazaszeretethen senki sem múlta felül. Az 1807. évi országgyűlés a 24. törvénycikkben örököltette meg azon kitünőt tettét, hogy gyűjteményeinek átengedése által a nemzeti múzeumot alapította. Ezenkívül is „ritka és örök időig fennmaradó bőkezűséggel gyarapította” a hazát, melynek anyagi és szellemi érdekeiről abban az időben kizárólag a társadalomnak kellett gondoskodnia.

Nagyváti János.

Szült. 1755-ben Miskolcon; megh. 1819. febr. 13.
Csurgón (Somogy.)

Az első magyar gazdassági kézikönyv, „A szorgalmas mezei gazda” írója. E mű 1791-ben jelent meg s igen nagy része volt abban, hogy a gazdaközönség ezültképzelméleti ösmereteknek szerzésére is törekedett. Nagyváti, a korábbi cs. kir. kapitány, majd Festetics jászágazgatója s a Georgicon egyik szervezője minden ízében gyakorlati ember maradt az irodalom terén is; és bár munkái jobbadán csak halála után jelentek meg, a maga idejében legmértőbban képviselte azon elvet, mely szerint a gazdaságba helyes arányokat kell behozni.

A. Blotz. 395

Martinovics Ignác.

Szült. 1755. július 20. Pesten; megh. 1795.
május 20. Budán.

Domonkos-rendi szerzetes, lemergi egyet. tanár, II. Lipót király vegytani intézetének vezetője, szászvári apát. Fényes tehetsége, de mint tudós és politikus sokban felületes; a köztudat mindamellett nagy elvek képviselője gyanánt ösmeri. II. Lipót maga szólította őt fel bizonyos reformeszmék terjesztésére s ő utóbb önállóan vállalkozott arra, de a nélkül, hogy szándékait elfogadhatóan körvonalazhatta volna. Történelmi jelentősége abban áll, hogy a nemesi visszahatás korszakában mégis szerezhett híveket az egyenlőség és szabadság társulatának s hogy, bár saját és társainak veszedelmével, e reactionarius korszakban örökérvényű eszmék szolgálatában működött és halt meg.

A. Blotz. 395

Tomcsányi Ádám.

Szült. 1755. dec. 4. Keményfalván (Nyitra-m.);
megh. 1831. július 24. Pesten.

1798 óta a pesti egyetemen a természettan hírneves tanára, az első magyar természettudományi társulat tervezője, a hazai latin irodalomban a legnagyobb szabású physika megírója s nálunk a galvanismusnak első rendszeres tárgyalója. Önálló találmányokkal nem gazdagította ugyan szaktárgyát, de kitűnően képviselte azt mint író és tanár. Érdemei halhatatlanok abban a tekintetben, hogy a nagyszerű találmányokban oly gazdag XIX. század elején méltóan s mellé olykép ösmertette meg a külföld által elért eredményeket, hogy nagy vállalatának tervezésekor Széchenyi már aránylag meglepő számú hazai szakerekre hivatkozhatott.

A. Böttch. gr.

Pétzeli József.

Szült. 1756. Putnokon (Gömör-m.); megh. 1792.
dec. 4. Debreczenben.

Komáromi hitszónok, majd debreceni tanár, Voltaire Zairejének s Henriásának, Young Ejszakáinak, Aesop mestéinek fordítója, ki magyarul és franciául maga is írt költeményeket; foglalkozott továbbá theológiával s történelemmel s négy évig szerkesztette a Mindenest Gyűjteményt. A költői prózának egyik legszerencsésebb s a protestáns egyh. szónoklatnak első rangú művelője. Nem műveinek öröksépsége, hanem az által hatott, hogy nyelvezékével, ízlésével s tudományával ép akkor ajánlta föl szolgálatát irodalmunknak, mikor kellő készségség híján is annak kellett vállalkoznia a nemzeti érzület s a szellemi függetlenség megvédésére.

A. Böttch. gr.

Kazinczy Ferenc.

Szül. 1759. okt. 27. Kr-Semlyében (Biharm.);
megh. 1831. aug. 22. Széphalmon (Abaujvár).

Középpontja az irodalomnak, kitől egész nemzedékek nyertek buzdítást és jó tanácsot. Levelei legjobbak eredeti munkái közt; jobbadán lírai költeményei mellett pedig főképp az epigramma-írásban tartá magát erősen. Műfordításai egymásután nyerték meg irányának az írókat és a nagyközönséget. Bácsmegyei Leveleivel mintegy megteremtette a magyar olvasóközönséget. Feje volt a nyelvújítók (neologusok) iskolájának, mely a mai irodalmi nyelvet alkotta. Túlzásaival szemben ma sem szűnt meg a harc, de a kegyelet és hála sem szűnhetik meg soha a magyar irodalomnak európai színvonalra emelője iránt.

Budai Ézsaiás.

Szül. 1760. május 7. Péterben; megh. 1841.
júli. 14. Debreczenben.

A protestáns középiskolai tanítás rendszerének, módszerének, nyelvének, sőt nemzeti irányának is reformátora, a debreceni kollégium díszje. Általános és hazai története a források gondos felhasználása, helyes ítélete, logikus előadása és nyelvvezetéknek viszonylagos csínosságá folytán áttörő munka s volt érzéke a történetírás azon fő elvei iránt, miket utánzóai azóta is csak részben melláttak figyelemre. Sokat tett a földrajz s térképészítés felvirágoztatására is. Kora ugyan túlszárnyalta, a század elején azonban kiváló érdemeket szerzett a tanügy és közműveltség terén.

Mándi Márton István.

Szül. 1760. nov. 23. Iszka-Szent-Györgyön
(Fehérm.); megh. 1831. szept. 21. Pápan.

A pápai kollégium tanára, tankönyvíró. A legkiválóbb paedagogusok egyike, kinek igen sokat köszön a protestans tanügy, melyet európai színvonalra ügykezett emelni. Keresztény theologusi moráljában s más tankönyveiben a magyar irodalomban először általa képviselt Kant álláspontjára helyezkedett s ezzel igen élénk tollharcot idézett föl; annyival inkább, mert keresztény moralis katekizmusa a theologiába már határozottan bevitte Kant bölcselétét Neve elenyészett, noha kétségtelenül ő volt az, ki Kanttal új szellemet hozott elhanyagolt philosophiánkba.

Lavotta János.

Szül. 1764. július 6. Pozsita-Földmésen
(Pozsonym.); megh. 1820.

Az újabb magyar tánc-zeneének megteremtője, kinek különösen Csokonai verseire írt dallamait országsszerte ösmerték. Komolyság, búsongás volt költészetének alaphangulata; vig dalai és operái nem is sikerültek. Egyéniségét, vele azonban a nemzeti jelleget teljesen érvényesítette tánc-zeneiben s népdalaiban. „Az alakon kívül — úgymond egy bírálója — ő hozott azokba izlést és nemességet.” Mint előadó művész, bámulta kora és szinte rajongott érte, ha Csermák, mint zeneszerző és Bihari, mint virtuoz nem sokára a babér megosztására kényszerítette is őt.

Fejér György.

Szül. 1766. április 23. Keszthelyen;
megh. 1851. július 2. Pesten.

Pesti egyetemi tanár, könyvtárnok, majd nagyváradi kanonok. A tudományok terén lázas tevékenységet kifejtő polyhistor, ki körülbelül 200 kötet könyvet írt. Legnevezetesebb volt, mint történetirő s elévülhetetlen érdemeiket szerzett magának magyar oklevéltára kiadásával, mely 42 kötetből áll és Zsigmond király utolsó kormányvéigi terjed. Sok és súlyos kifogást emelhetni ugyan e munka ellen, de helyielyközzel való pontatlansága mellett is örökké forrásá marad az a magyar történetírásnak, melyet ez alapvető s nem akadémiai, vagy kormánytámogatással, hanem egy lelkes férfiú buzgalmából s áldozatkészségéből megjelent mű teljesen az oknyomozásra utalt.

Újhelyi Dayka Gábor.

Szül. 1768. május 8. (mások szerint márc. 22.)
Miskolcon; megh. 1796. okt. 20. Ungvárott.

Lőcsei, majd ungvári gymn. tanár. Ábrándos, epedő, énekeiben, elégiáiban és dalaiban, mint lantos költő, nemcsak új eszmékkel, de új formákkal is gazdagította irodalmunkat. Költeményeinek teljes kiadása csak 1879-ben jelent meg. Ezek közé — Dessewffy József szerint — „sok édes illatú virágot fűzött az érzeménny.” — Szinte feltétlen híve levén azonban Kazinczynak, a század elején nagyon különböző szempontokból ítéltek őt meg s nyugodtabban csak most beszél róla az irodalom, mely ifjultával hasonlítja össze úgy életét, mint költészetét. Az ifjú költő nyelvtudományi, bölcséleti, széptani és történeti műveket is írt, mik jobbadán kézirathat hevernek.

Kis János.

Szül. 1770. szept. 22. Szt. Andráson (Sopronm.);
megh. 1846. febr. 19. Sopronban.

Soproni evang. prédikátor, tanár, majd dunántúli superintendens. Rendkívül tevékeny volt az irodalom minden ágában; fő célja az ismeretek és ízlés terjesztése, nem pedig ragyogó név szerzése. Külcsey ítélete szerint „Kis a magyar nemzetnek philosophus poetája, ki nem futotta meg a maga pályáját elhalhatatlan dicsőség nélkül.” Nyolevannál több művében mindamellett inkább törekedett közvetítésre, mint eredetiségre. Fordításával kiválóan sokat tett a szépirodalom nemesítésére s a római és görög klasszikusok megkedveltetésére. „Az igaz érdem élettársa: a szerény szív” nemesítette őt meg.

Kármán József.

Szül. 1770-ben Losoncon; megh. 1795-ben
ugyanott.

Korának, Kazinczy mellett, legkitünőbb prózaírója, ki az „Urania”-ban először adott egy, a nagy közönség ízléséhez mért bölcsesleti, társadalmi és szépirodalmi folyóiratot. Az irodalomtörténetben Fanny hagyományainak közlésével, vagy talán írásával tette -nevét halhatatlanná. Mesteri tollal ecsetelte abban egy szerető leány kedélyvilágát s mint regényíró és jellemfestő, magasra emelkedett az akkori magyar költők fölé.

Kisfaludy Sándor.

Szül. 1772. szept. 27. Sümegben (Zalam.);
megh. 1844. okt. 28. ugyanott.

A legmagyarabb költők egyike, ki a század első évében szinte példátlan sikert aratott lyrai regényével, Himfijével, utóbb pedig a magyar elődökből vett regével s Gyula Szerelmével. Himfije a szerelem apothoosia; teljes közvetlenséggel festett mély szenvedély, mely nem ment ugyan mindentűt a divatos érzelgősségtől, de életbolcsesség által mérsékelve. Regéi pedig oly magyarosak, mint költői művek oly kevés igényvel léptek föl s mégis annyira megnyerték a közönség ízlését s teteszését, hogy általuk Kisfaludy kétségtelenül hatalmas tényezője lett a felülkerekedett nemzetiesebb iránynak.

Csokonai Vitéz Mihály.

Szül. 1773. nov. 17. Debreczenben; megh.
1805. január 28. ugyanott.

Dorottyjával a Béka-egér-harccal a vig opost teremtetette meg s ebben Arany, lyrájában pedig Petőfi előzője. Lillája, ódái s anakreoni dalai minden időben méltók az olvasásra; dalai közül nem egy ment át a nép ajkaira. Igazi csiszolatlan gyémánt; Arany és Petőfi koráig legméltóbb képviselője a népiesség. Teremtő erő, ragyogó képzelet, szellem, gondolatcsapongás, de egyúttal gondolatmélység, kedélyhangulatának hullámlása s ezzel a maga egyéniségének érvényesítése, nyelv és előadás tekintetében, fogyatékos ízlése mellett is, méltán kedves költője a népnek.

József nádor.

Szül. 1776. márc. 9. Florencia; megh. 1847.
január 13. Budán.

Magyarország nádora, kinek neve elváhatatlanul összeforrt a nemzetnek fél század alatt a közműveltség terén tanúsított haladásával. Jogszeret, alkotmányos érzület, hívtatásnak tudata és tevékenység jellemzi őt. A múzeum, Ludovicumnak, akadémia alapítása, Pest fővárosi jellege ép úgy szívén fektűt, mint hazánk alkotmányának épsége s függetlensége, melyek védelme miatt Bécsben „vén Rákóczy“-nak nevezgették. A dynastia egy ágát ő tette magyarrá. Az 1848. évi I. törvény-cikk kijelentette, hogy „azon ernyedetlen buzgalmaért, melyvel felszádon át a hazának ügyeit vezérelte, a nemzet halálját teljes mértékben kiérdemelte.“

Berzsényi Dániel.

Szül. 1776. május 7. Hetény (Vasm.); megh.
1836. febr. 24. Niklán (Somogyin.)

A legnagyobb magyar ódaköltő, a szépnék, fennsége-
nek, — a hazaszeretetnek dalosa, — „saját fényében ragyogó
csillag. A magyarokhoz írt első ódája ép oly hatást tett, mint
a maga idejében Kólcsey hymnusa, vagy Vörösmarty szöszata.
Akadtak, kik az érzés heve, a fennség, nagy, erős gondolatok,
lyrai csapongás és gazdag diction tekintetében Horatius fölé
emelték, sőt a zsoltárosok és próféták mellé helyezték őt. Az
újított buzgalma által kicsiszolt magyar nyelvet szebben és
fényesebben alig használta valaki, mint ő, ki megtestesülése
volt az ideális magyar nemesnek, de ép azért hatásával s
költészetével inkább is a múlté, mint a jelené.

Simonyi József.

Szül. 1777-ben Nagy-Kállóban;
megh. 1837-ben Aradon.

Jókai elnevezése szerint „a legvitézebb huszár,” ki babérait az utolsó török háborúban s a franciák ellen viselt hadjáratokban aratta. Személyes bátorság, leleményesség, kitartás és vezérszületett ügyesség jellemezte minden mozdulátát; a közlegényből lett ezredes elméleti nagyobb ösmeretek híján is kitűnő törzstiszt volt, fegyvermezője, de egyúttal lelkesítője csapatának: „nagyobb jelenet, mint maga Toldi és méltó, hogy egykor hasonló költőjére találjon.” Mintaképe azon magyar katonának, kik idegen érdekekben fecsérelték el lelkesedésüket s kockáztatták életüket, hogy a lovagkor legfényesebb idejébe is beillő tettekkel dicsőítsék meg a magyar vitézséget.

Felsőbükki Nagy Pál.

Szül. 1777. azept. 28. Fertő-Szent-Miklósban
(Sopronm.); megh. 1857. márc. 26. Bécsben.

1807-től 1825-ig a magyar országgyűlések legkitűnőbb szónoka, — nagy eszű és tántoríthatatlan jellemű férfi. Igazi szószóója volt a nemeknek; első, ki szoba merte hozni a parasztság állapotának javítását, „a népek millióinak” helyzetét. Századunk két első évtizedének legnépszerűbb s jellemre nézve legfüggetlenebb államfárta, az alkotmány rettenthetetlen védője, nem egy reformszemének megpendítője, de mégis sokkal conservatívabb, semhogy képes lett volna haladni a korrál, mely őt már 1830-ban tökéletesen túlszárnyalta. Azon érdeméül fogva azonban, hogy egykor leglelkesebb képviselője volt a nemzeti érületnek: „a koporsóból kitör es eget kör.”

Vitkovics Mihály.

Szül. 1778. aug. 25. Egerben; megh. 1829. szept. 9. Pesten.

Ügyvéd, a legjelesebb magyar meseköltők s azok egyike, kik a népies elemet az irodalomban mind inkább meghonosítani törekedtek. Legjobban hatott szellemes és csinosan dolgozott meséi s epigrammái által. Ő volt egyttal az, ki néhány szerb népdalnak lefordításával a népdalok rendkívüli értékére először figyelmeztette irodalmunkat s ki — maga is szerb származású lévén — ezen dalok hatása alatt írta népies dalait, mik közül sok átment a nép ajkaira „Van, a miben nagy — így szölt Greguss Ágost — és ez az a nemes törekvése, hogy a bajnoki s legköltőibb szláv faj testvérileg összerokonuljon a magyarral.”

Pázmándi Horváth Endre.

Szül. 1778. nov. 25. Pázmádon (Győr.); megh. 1839. márc. 7. Pesten.

Pázmándi róm. kath. lekipásztor és esperes, az újjabkori epos úttörője. Már Zirc Emlékezte címmel hexameterekben írt tanközlteményét is valóságos hősközltemény gyanánt becsülte a nemzet; hatása azonban csak Árpádjával lett általános. Szerkezet, alakítás és felfogás tekintetében mögötte marad ugyan Zalan Futása költőjének; „tösgyökeres magyar nyelvet azonban antik egyszerűség, yers erő s régies szín bélyegzik s övé klasszikai eposi nyelvünk és hexameterek megteremtésének dicsősége; mindkettő mintaszerű s tanulmányozásra méltó.”

Szentpéteri József.

Szül. 1781. ápril 12. Rimaszombaton (Gömör.);
megh. 1862. június 13-án.

A Granicsón átkelő Nagy Sándort, az arbelai csatát, Porus király fogságba-csését s az 1741. évi pozsonyi országgyűlést ábrázoló domborművei az ötvösművészet remekei. Kortársai Benvenuto Cellinivel hasonlították őt össze, kit azonban csak a technikában közelített meg; tény azonban, hogy Cellini iskolájának idáig nem volt külön művelője, mint ő s hogy ő elevenítette föl, a régire emlékeztető fényben, a művészetnek Cellini által talán utólérhetetlenül kezelt e nemét.

Báró Perényi Zsigmond.

Szül. 1782-ben Beregszász-Vágyardón;
megh. 1849. okt. 24. Pesten.

Beregvármegye alispánja s 1811. óta egyik követe; septemvir és ungi főispán létére is a szabadelvűség lelkes híve. 1848-ban dynastikus és aristokratikus érzületét vonakodás nélkül áldozta föl honszeretetének. Az utolsó magyar szabadságharc egyik legnemesebb alakja, a honvédelmi bizottság tevékeny tagja, a felsőház alelnöke, majd elnöke; mint ilyen, a függetlenségi nyilatkozat aláírója, a hétszemélyes tábla elnöke s országbíró. Ifjú tüzi antik jelleme, következetes és vaserélyű államférfi, rettenthetetlen, a hazáért minden áldozatra kész és azért halni is tudó.

Horvát István.

Szül. 1784. máj. 3. Sz.-Fehérvárt;
megh. 1846. június 13. Pesten.

Rendkívüli késztségsű tudós, de sokkal rajongóbb hazái, semhogy előfogalatlani ítéltetett volna a nemzet történetét s kivált eredetét illető kérdésekben. Érzelmét, szellemet és lelkesítést vitt be történelmi előadásaiiba, a kritika rovására ugyan, de véghetetlen javára a hazafiasságnak. Erősen fejlett alanyiasága sokban megtévesztette őt; de, ha a maga módja szerint színezte is az eseményeket, az igaz magyarság, történelmi tudat s mindennekefelett a múlthoz a jövő érdekében való ragaszkodás iránt lelkesítette föl olvasóit és hallgatóit. Hatás tekintetében alig van hozzáfogható magyar történetíró.

A. Bauer, grb.

Szemere Pál.

Szül. 1785. febr. 19. Pécelen (Pestm.);
úgyanott. megh. 1861. márc. 14.

Ügyvéd, Pestmegye aligyzése, egyideig az „Élet és Literatura“, „Mazarión“ s „Aurora“ szerkesztője. Költeményeinek nem száma, hanem értéke emeli őt irodalmunk jelesei közé. Költői ér, hibátlan szerkesztés és formatökély jellemzi epistoláit s különösen sonettjeit, melyek hírnevet és közkedveltséget szereztek neki. Eredeti dalai, Körner Zrinyijének fordítása, mely a jambust a magyar szinpadra vitte, széptani cikkei és bírálatai egyaránt hatottak fejlődő irodalmunkra s ennek a közönséghez való viszonyára. A nyelvújító-harcban is kitűnt; Kölcsével együtt 1815-ben 5 felelt a Mondolatra.

A. Bauer, grb.

Fáy András.

Szül. 1786. máj. 30. Kohányon (Zemplén);
megh. 1864. július 26-án Pesten.

A legjelesebb magyar meseköltő; bölcselkedő mindent megfigyelő kedély, ki a gúny fegyverével ostromozza a társadalom, irodalom s egyáltalán a közélet ferdeségeit s tömör, de mégis szép előadásban csillogtatja szellemét. Humoros elbeszélései és regényei, valamint vígjátékai ép oly népszerűségnek örvendtek, mint egyéb szépirodalmi művei. 1848 előtt alig volt reformmozgalom, melyhez a legnagyobb hévvel nem csatlakozott és Széchenyi a legelkeszebben nem támogatta volna. Ő állította föl Magyarország első takarékpénztárát, a pest-megyeit s ez intézmény behozatala a közgazdaság történetében is halhatatlanná teszi irodalmunkban annyira becsült nevét.

Döbrentey Gábor.

Szül. 1786. dec. 1. Nagy-Szöllösön (Veszprém);
megh. 1851. márc. 28. Pesten.

Ragyogó tulajdonok s egyéni szeretetreméltóság nélkül is érdemes az utókor hálájára, mert minden erejével azon volt, hogy társadalmi szükségletté tegye a fölvirágoztatott irodalmat. Költői, bölcséleti, történelmi és neveléstani műveinél nagyobb értékűek a nyelvtudományiak, nevezetesen az akadémia által, melynek négy évig első titkára volt, 1838-ban megindított, Régi Magyar Nyelvműlékek kötetei, mik újabb és helyesebb irányba terelték a nyelvvizsgálatot. Dagályos nyelve és keresettségé nagyban csökkentette ugyan irodalmi sikereit, a közép-kori magyar nyelv ösmertetésére azonban s a nemzeti színűgy emelésére igen sokat tett.

Kisfaludy Károly.

Szül. 1788. febr. 5. Téten (Győr-m.);
megh. 1831. nov. 31. Pesten.

A magyar műköltészet megalapítója, ki fölzabadította irodalmunkat az ókori remekek utánzásának túlhajtásai alól. Kevesebb alanyosság s több tárgyasság mellett is nagy volt hatása, mert költeményeiben, drámáiban s beszédeiben egyaránt a magyar szellemet tolmácsolta; s e közvetlenség, jobban megnyerte a közönséget, mint a vonatkozásaival tőle távolabb álló óklassikai, vagy francia-német irány. Drámái s vígjátékai teremtettek meg a magyar színpadot, mely évenként ma is megéli emlékezeit. Népdalai, népmórái és balladái most is vízhangot keltenek szíveinkben s neve méltó arra, hogy azt az ország első szípirodalmi társulata viselje.

Trattner János Tamás.

Szül. 1789. dec. 6.; megh. 1824. márc. 14.

Az első nagyobb szabású magyar könyvnyomtató és könyvkiadó. Nemcsak üzletember, hanem valóságos tényezője az irodalomnak, ki áldozatot nem kímélve létesített oly vállalatokat, melyek az élükön álló nagy nevek mellett sem igen számíthattak a közönség támogatására. Rendszeresen ő kezdett nálunk tiszteletdíjakat fizetni az íróknak, kik anyagi gondjaik egy részétől ekként megszabadulva, még nagyobb buzgalommal szentelheték idejüket az irodalom s vele a nemzetiség szolgálatának. Évenként százánál több mű jelent meg az ő sajtóján, fele annak, mit századunk elején az egész magyar irodalom világ elé bocsáthatott.

Kőlcsey Ferenc.

Szül. 1790. aug. 8. Sző-Demeteren (Sallágy-m.).
megh. 1838. aug. 24. Csekén (Szatmár-m.).

Irodalmunknak és államéletünknek nagy és nemes munkása; jellemes, mint ember, író s politikus egyaránt, mindenkép egy eszménynek, a honszeretetnek szolgálatában. Hazafiás költészetnek gyöngye a Zrínyi dala és a Hymnus. A románccal ő ismertette meg irodalmunkat, a valódi kritikával s talán a történelem bölcsesletével is, tudományosságunkat. A politikában, mint Szatmármegye főjegyzője, majd országgyűlési követé, az ellenzéknek egyik vezérfőrá volt, ha sohasem vágyódott is népszerűségre. Az volt minden téren, a milyennek parancsi-sében, magyar ifjúságunk e szentírásában, akarja látni az embert; mint aember.

Aulich Lajos.

Szül. 1790. Pozsonyban; megh. 1849. okt. 6.
Aradon.

Tábornok s hadügyminiszter az utolsó magyar szabadságharcban; Szent-Tamás egyik hőse. Örök emlékezetre méltó azon haditette, midőn a Skalka-hegység alatt vonuló régi alagúton át 1849. január 25. szerencsésen egyesülhetett Görgeyvel. A téli hadjárat alatt kiváló szolgálatokat tett s jelentős részt vett, mint a 2. hadtest parancsnoka, Görgey áprili műveleteiben s Buda ostromában. Hadügyminiszter korában is föltétlen tisztelője maradt Görgeynek, kiben egészen bízott. Tiszta, köztársasági jellemű, szigorú, bátor és jeles vezér volt. Az osztrák kormány, melyet a forradalom előtt mint alezredest szolgált, kivégeztette.

Csányi László.

Szül. 1790-ben Csázyban (Zalam.); megh.
1849. okt. 10. Pesten.

Részt vett a franciák ellen viselt hadjáratokban; azután az ellenzéknek kiváló tagjaként működött a közéletben. 1848-ban, mint kormánybiztos, nagy tevékenységet fejtett ki a Drávánál, majd Budapesten s Erdélyben. 1849-ben a közmunka- és közlekedésügyi minisztere s Görgey fővezérére kineveztetésének egyik legfőbb sürgetője lett, — hü barátja ennek mindaddig, míg nagy tehetségeitől a hon javára valamit remélhetett. Ész, becsület és jellem tekintetben szent emlékü, hazáját rajongóan szerető férfiú, ki a szabadságharc bukása után azért nem menekült, hogy, ha csúfos halállal végzik is ki, legalább hona földjében nyughodjék.

Gróf Teleki József.

Szül. 1790. okt. 24. Pesten; megh. 1856.
febr. 16. ugyanott.

Erdély kormányzója, 1819 óta a magyar irodalom buzgó munkása s 1831 óta az akadémia elnöke. 35 éven át dolgozott a „Hunyadiak kora” című nagy művén. Rendkívüli forrástanulmányok alapján szép és hü képet adott amaz időről s egy külföldi bírálója szerint „oly történelmi művet teremtett, mely az előadás nemes keresetlenségében, mélységében és alaposágában, valamint az anyag gazdagságában egyetlen magyar mű sem vetekedhetik.” Első történetíróink közé tartozik mindenestre, kik kellően ügyeltek a világtörténelmi háttérre s kik az eseményeket magasabb szempontokból, szigorú igazságszeretettel tárgyaltak.

Gróf Széchenyi István.

Szül. 1791. szept. 21. Bécsben; megh. 1860.
április 8. Döblingben.

A legnagyobb magyar, az 1848. előtti Magyarország társadalmi és közgazdasági viszonyainak megvalósításában pedig szerencsés reformátora. Az akadémia, egyesületek, a lánchíd, gőzhajózás, vasutak, folyamszabályozások stb. ügye elvitatlanul összeforrt nevével, mely dicső név lesz mindenkoron. 33 munkájában rendkívül sok reformszemlével lépett föl s hazánk fölvirágztatására békés időkben, hatalomkört nélkülözve, senki sem tett annyit, mint ő, ki megteremtette a realis Magyarországot. 1848-ban mint közmunka- és közlekedésügyi miniszter vonult vissza a közélettől; nemzetének bízalma azonban a sirig kísérte, kegyelele pedig nem hagyja el sohasem.

Katona József.

Szül. 1792. nov. 21. Kecskeméten; megh. 1830.
április 16. ugyanott.

A legkitünőbb magyar drámaíró, kinek Bánk Bánja a világirodalomban is számat tesz. Sikerét azonban inkább műve részletének, mint összes sajtáságainak köszönheti. Jellemfestése, nyelvezete, sőt versezte is sokban hibás; másrészt azonban öntudatossága, átgondoltsága, alapeszméje, a szenvedélyek kitűnő rajzolása, logikai egymásutánja s drámai heve által oly darabot alkotott, mely minden időnek tanulmányozására méltó. A színpad ösmerete nélkül készült szomorújáték ma teljes sikereket arat színpadainkon, melyek érvényre tudják emelni annak belső szépségeit. Összegyűjtött művei, ezen kívül, inkább csak irodalmi emlékek.

Bugát Pál.

Szül. 1793. ápril 19. Gyöngyösön; megh. 1865. július 5. Pesten.

Az orvos- és természettudományok magyar műnyelvének megeremőltetője s annak rendszeres fejlesztője. Toldy Ferenc szerint a nemzetet helyesen szólítani Révai tanította, szépen Kazinczy, műszabatosan Bugát. A szóképzésben gyakran tévedett; de több ezer fogalomra készített oly elnevezéseket, a mik ma már kiírhatatlannál átlentek a közhasználatba. 1824 óta a pesti egyetem tanára s éveken át az első magyar orvosi folyóiratnak, az Orvosi Tárnak szerkesztője volt.

Bárá Jósika Miklós.

Szül. 1794. ápril 28. Tordán; megh. 1865. febr. 27. Brüsszelben.

Regényirodalomunk megalapítója s annak százhuszonöt kötetével gyarapítója. Teremtő és képzelő erejének gazdagsága, mesecsovése, a jellemek, korok, emberek és körülmények ismerete, nagyon fejlett megfigyelő képessége, fesztelen, egyáltalán azonban sokhelyütt a valódi költészet melegségével ható s a figyelmet mindvégig lebilincselő előadása ezer és ezer olvasót s tisztelőt hódított meg a magyar irodalomnak, mely most már kellően ellensúlyozhatta a külföld befolyását. A magyar Walter Scottnak első regényei azonban (Ábafi, az utolsó Báthori, A Csehek Magyarországnak stb.) becsben felülmúlják a későbbieket. — Színművei nem arattak nagy sikert.

Bem József.

Szül. 1795. Tarnobán (Tallottában); megh. 1850.
dec. 10. Aleppóban.

A lengyel fölkelésnek s a bécsi forradalomnak hőse, tüneményes alak nemzetünk szabadságharcában is és annak legnépszerűbb vezére. Tudományos készsége, szervező képessége, a helyzet gyors áttekintése, az erők célszerű felhasználása, a fegyelem s egyúttal a lelkesültség fenntartása, higgadtsága mellett is olykor a vakmerőségig menő bátorsága, szóval a felvonulásban és a harcra egyaránt tanácsított nagy tehetségei által közszerepetben álló és magasztalt hadvezér akkor is, midőn végül már csak guerilla-harcokra szorítkozhatott. Lelkes, sőt rajongó híve volt szabadságharcunk ügyének, mert a szabadságot az emberiség közös tulajdonának tekintette, melyet bárhol védve is használni önmagának.

Török Ignác.

Szül. 1795. Gödöllőn (Pestm.); megh. 1849.
okt. 6. Aradon.

1848 előtt cs. kir. mérnökkari alezredes, a kir. testőrségben a mérnökkari tudományok tanára. — 1848-ban Komárom erődítéseinek parancsnoka, majd, a magyar kormány által tábornokká kinevezetve, várparancsnoka, Szeged megerősítője, szabadságharcunknak egyik legképzettebb, nyílt harcokban azonban nem-igen szereplő vezére; műszaki kérdésekben első rangú tekintély. Öntudatos, jellemes nem rajongó ugyan, de hazáját szerető férfiú volt. S e hazaszeretétét halálával pecsételte meg.

Lahner György.

Szül. 1795. okt. 6. Besztercebányán; megh. 1849.
okt. 6. Aradon.

A szabadságharcban fegyveresen csak rövid ideig szolgált hazáját, de annál többet használt annak, mint az ország felszerelési és fegyverzési felügyelője. Gelich Rikhard szerint „az ő erélyességének és fáradhatatlanságának köszönheti a magyar hadsereg, hogy még a legmostohább körülmények közt sem szenvedett soha szűkséget fegyverekben.” A becsület és jellemes, egyáltalán jelesen képzett és buzgó tábornok igen fontos állást töltött be, és nemcsak kötelességérzettel, hanem egyáltalán lelkesítéssel is felelt meg annak. Különösen Nagyvárad katonai gyártelepeiben fejtett ki rendkívüli tevékenységet, melyért a győztes ellenség éppen 54. születésnapján végeztette őt ki.

Schweidel József.

Szül. 1796-ban Zomborban (Bácsm.);
megh. 1849. okt. 6. Aradon.

1815-ben, mint a 4. huszárezred köztíze, lépett a cs. kir. hadseregbe, hol 1846-ban őrnagyságig emelkedett. — 1847-ben Magyarországra jött ezredével s már mint ezredes küzdött a pákozdi és schwechati csatában. A kitűnő lovastiszt, ki 1846-ban a krakkói forradalom leverésében részt venni kényszerült, most hazája érdekében harcolhatott s harcolt is mindvégig. Nem volt hadvezéri tehetség; bátorsága által azonban jelentékenyen fokozta a sereg lelkesültségét. 1849. májusa óta, már mint tábornok, mindazon helyek ténnyarancsoka, hol a kormány fölülva időzött. Jelen volt a világsí fegyverletétel-nél, hol fogságba jutván, az osztrákok fűbelvették.

Báró Wesselényi Miklós.

Szül. 1796. dec. 30. Záhony; megh. 1850.
ápril 21. Pesten.

A harmincas és negyvenes évek országgyűléseinek egyik lelegesebb tagja, az ellenzék törhetetlen híve, ki Széchenyi példáján lelkesülve, de tőle utóbb különválva, tett és munkálkodott a honért. Kitérő és látór szónok volt, Erdélyben és Magyarországon egyaránt buzgó bajnoka a haladásnak, legkivált a szólás- és sajtószabadságnak, melyben amatt biztositva látta. Az ország- és megyegyűléseken, valamint rópiratiban tanúsított magatartása miatt a kormány üldözte, a nemzet azonban legnépszerűbb fia közé számította. Igazi politikai jellem volt, ki soha, egy hajszálnyira sem tért el kezdetben kitűzött nemes terveitől. Szembajja miatt kellett megválnia a nyilvános élettől.

Gróf Károlyi István.

Szül. 1797. nov. 18. Bécsben; megh. 1881.
június 12. Főthoz (Pestm.)

Eötvös szerint „Károlyi István gróf tanított meg arra, mily nagy áldás a gazdagság, ha nemes szív bírja.“ Széchenyi reformeszméinek egyik lelegesebb bajnoka, a közintézetek, irodalom és művészetek nagyérdemű pártfogója, 1848-ban a nemzet szabadságharcának egyik legodasabb híve, ki mint pestmegyei főispán, önköltségén szerelt föl egy lovasezredet. A nyilvános pályán zajosan nem szerepelt; a magánéletben azonban a hazáért lelkesülő, kötelességérző, törhetetlen jellemű, szívből vallásos és felvilágosodott magyar főurak mintaképe maradt.

Megyeri Károly.

Szül. 1798. január 24. Megyeren;
megh. 1842. dec. 12. Pesten.

A magyar színészet egyik úttörője, 26 éven át annak, mint komikus, egyik legfőbb büszkesége. Kezdetről fogva tagja volt a netez. színháznak s majdnem kizárólag komikus szerepekben aratta rendkívüli sikereit. „Megyeri sirján lelke van a könek: élni s kacagnia kell.“ S ő reá írta Vörösmarty azt a másik költeményét is:

„Mely nevetés az alatt? Mi öröm van a síri világban?
A komor árnyak közt Megyeri szelleme jár.“

Jerney János.

Szül. 1800. május 12. Dorozsán; megh. 1855.
dec. 24. Pesten.

Legjelesebb útazóink egyike, ki mint Horvát István iskolájának hive, a magyarok eleinek ősi lakhelyeit kereste a Fekete-Tenger északi részén; legfőbb érdeme azonban, az erre vonatkozó sok, igen valószínű és részben kétségtelen adat közlésén kívül az ott lakó népek s földjük viszonyainak alapos ösmertetése. E tudósításainak az ethnographia mindenkor hasznát veheti. Általában sokat foglalkozott a magyarok őskorával s nyomozásai, kiválóan pedig nyelvészkedései közben kétségtelenül sokat tévedett, másrészt azonban a történelemre nézve örökké becses adatokat halmozott össze.

Vörösmarty Mihály.

Szül. 1800. dec. 1. Pozsán-Nyéken (Fehérm.);
megh. 1855. nov. 19. Pesten.

A legremekebb magyar eposíró, ki Zalán Futásával, Cserhalommal és Egerrel nemcsak mint költő lett halhatatlan, hanem a régi dicsőség apotheosisa s költészetének varázserője által egy újabb, lelkesebb politikai életet is segített megteremteni. Eposai s drámái zengzetesnek, jellegzetesnek, hajlékonyak, egyúttal azonban erőteljesebben mutatva a magyar nyelvet, — „mintha vele versenyre hívná ki a világ nyelveit.“ Alig van magyar költő, ki jobban hatott volna nemzetére s nincs egy sem, ki azt a szép és fennsleges írást fogékonyabbra tette, irodalmi ízlését inkább fejlesztette volna, mint ő.

Czuczor Gergely.

Szül. 1800. dec. 17. Andódon (Nyitram.);
megh. 1866. szept. 3. Pesten.

Legjelesebb s a politikai élet élénkítésére is ható epikusaink egyike, az Aurórákór tagja, kinek balladáit és románcait ma is szelvére szavallgatja az ifjúság, népies költeményeit pedig kedvvel olvasgatta s nem egy dalát énekelte kora. Gúnyolódó költeményeit satírairodalmunk legjobb alkotásai közé számíthatjuk. Életének két utolsó tizedét nyelvvizsgálásnak szentelte; a magyar nyelv nagy szótárát azonban, melyet — az akadémia megbízásából — Fogarasi Jánossal együtt szerkesztett, már ma is elavultnak, de egyúttal olyannak tekintetjük, mely méltó emléke századunk nyelvészeti kutatásainak és sohasem mellőzhető segítője a tovább való búvárlatoknak.

Kiss Ernő.

Szül. 1800-ban Temesvárott; megh. 1849. okt. 6.
Aradon.

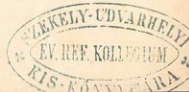
Cs. kir. huszárezredes, a szabadságharc első tábornoka, majd tábornagyról, az ország főhadparancsnoka és egyidejűleg hadügyminiszter. Személyes bátorságának kitűnő jeleit adta de — ha főleg Perlasznál és Tomasovánál sok szerencsével működött is — hadvezérnek nem vált be. 1849. februárja óta nem vett lényegesebb részt a küzdelmekben, csak az utolsó időkben bízták meg ismét önálló feladattal a harctéren. Igen lovagias, katonailag azonban hiányos képzettségű férfi volt, óriási vagyon tulajdonosa. Hűségesen szolgálta hazáját, noha roppant károkat szenvedett már a hadjárat folyama alatt is és igen bátran viselte magát a győztes ellenség által való fölbeltetésekor.

Dessewffy Arisztid.

Szül. 1802-ben Csákacon (Aladalm.); megh. 1849.
okt. 6. Aradon.

Tíz év óta nyugalmazott cs. kir. huszárkapitány volt, midőn kitört a szabadságharc, melyben mint ezredes, utóbb pedig mint tábornok s 1849 május 24. óta a felsőmagyarországi hadsereg (a IX. hadtest) vezére vett részt. Visokival együtt kell vala feltartóztatnia az oroszokat; mikor azonban ez, a kis-szebeni és lemecsani ütközetben, nem sikerült, szép rendben vonult vissza Ceglédig, hol Perczel seregéhez csatlakozott s végig küzdötte az egész szabadságharcot. Midőn minden elveszett, aug. 19-én jelentkezett s 12 társával együtt vértanú halált szenvedett Aradon. Kitűnő lovassági tábornok volt.

Deák Ferenc.

Szül. 1803. okt. 17. Sújtörön (Zalam.); megh.
1876. január 28. Budapest.

A haza bülese, 1833 óta a jogfolytonosság elvének legnemesebb képviselője; ész. tudomány, jellem tekintetében összes történetünknek egyik legfőmögésesebb alakja; 1848-ban igazságügyminiszter, a magyar Aristides. Az általa 1861-ben szerkesztett két főlírat ép oly méltóságosan összegezi jogainkat, mint a Declaration of rights az angolokéit. Ő bekötötte ki nemzetét az uralkodóval, az ő műve az alkotmány helyreállítása s Magyarország közjogi helyzetének szabályozása. Minden ízében demokrata volt, egyszerű és igénytelen akkor is, midőn egy nemzet s egy uralkodóház sorsa volt kezében. Mindent kockáztatott a hazáért, de semmiért sem akarta kockáztatni a hazát.

Bajza József.

Szül. 1804. január 31. Szécsiben (Hovess.); megh. 1858. márc. 3. Pesten.

Korának egyik legtevékenyebb költője, tudósa, kritikus és hírlapírója. A nemzeti műveltséget küllak tekintetében tisztá s igazán átérett költeményekkel, kivált dalokkal, gazdagította; legjellemzőbb ezek közt a Sohajtás és az Apotheosis. Ő alkotta meg nálunk a regény elméletét; a Lexikon-pörben tett felszólalásai s Kritikai Lapok című vállalata által pedig szigorú és rendes ellenőrzés alá vette egész irodalmunkat, ennek nagy javára. Az Athenaeumot az irodalom valóságos tényezőjévé tette; történelmi dolgozataiban pedig az előadásnak mestere gyanánt mutatta be magát. „Író a szó legnemesebb értelmében és férfiú!”

Szemere Miklós.

Szül. 1804. június 17. Lasztócon (Zemplén-megye);
megh. 1881. aug. 30. ugyanott.

A magyar közönségnek kedvelt humoros és satirikus költői közé tartozik. Nem dolgozott nagy műgonddal, de sok tekintetben épen ez által hatott, mert ez mintegy emelte költészetének közvetlenségét. A becsület és hazaszeretet költője volt, ki, főképp életének utolsó két tizedében, el-elkeseredett a politikai eseményeken, de gúnyjából, vagy erősen felkorbácolt szenvedélyéből is előtűnnek ősgyagyar jellemének legszebb sugarai. Arany és Petőfi epigonja, de épen nincs híjával az önállásnak; sőt néhány költeménye egyenesen irodalmunk legjobb alkotásai közé tartozik. Műveiben az volt, mi az életben: jellem.

A. Békert. 93.

Josipovich Antal.

Szül. 1804. július 21. Zágrábban; megh. 1874-ben.

E század negyvenes éveiben, mint Túrmező grófja, majd Zágráb főispánja, rendíthetetlenül küzdött a magyar állameszme mellett s az ilyirismus ellen. A IV. Béla által megnevesített túrmezeiek történeti dicsősége elválaszthatatlánul forrt össze az ő nevével. Josipovich, midőn otthon már nem működhetett, 1849-ben Debrecenbe is elkísérte a kormányt s börtönbüntetéssel pecsételte meg hűbészteretét. Jó horvát volt; nem tartozott a túlzók közé s mindvégig állhatatosan ragaszkodott az anyaországhoz.

A. Békert. 94.

Klauzál Gábor.

Szüll. 1804. nov. 18. Pesten; megh. 1866-ban Szegeden.

Az utolsó rendi országgyűlések ellenzékének egyik vezére; kitűnő szónok, jeles államferfi, 1848-ba a közgazdasági, ipar- és kereskedelemügyek minisztere. Behatáran tanulmányozta gazdasági viszonyainkat s külföldön is tett tapasztalatait kétségtelenül képes lett volna értékesíteni, ha az idők kedveznek a békés fejlődésnek. Így azonban nem hagyhatott sok nyomot működése. Az önkényuralom éveiben visszavonulva élt; 1861-ben és 1865-ben azonban ismételtén képviselte Szegedet s többnyire rögtönzött, de mindig sikerült s inkább a kedélyhez szóló beszédeivel ekkor is az országgyűlés legkitűnőbb tagjai közé tartozott.

Damjanich János.

Szüll. 1804-ben Siskán; megh. 1819. okt. 6. Aradon.

A magyar szabadságharcnak legnagyobb hőse, igazi forradalmi vérmérséklet, törhétetlen híve a nemzet ügyének. Alibunar, Lagerdorf, Szolnok, Bicske, Izsaszeg, főképp azonban Nagy-Sarló halhatatlanítja nevét. A III. hadtestet, győzhetetlennek tartották; ebben szolgáltak a veressipkások, a 3. és 9. zászlóalj stb. Egyideig a seregnek fővezére volt Damjanich, de mint osztálytábornok maga is szívesebben s hasznosabban is működött. Ha lábat nem törí, talán más véget ér a szabadságharc, melyben utóljára mint az aradi vár parancsnoka vett részt. Az oroszlan bátorsága, elhatározott s öntudatos vezért égő honszerelme vérpadra, de együttlen örökévéh jutatta.

Nagy-Sándor József.

Szül. 1804-ben Nagyváradon; megh. 1849.
okt. 6. Aradon.

Korábban cs. kir. huszárkapitány, a szabadságharcban ezredes, majd tábornok és hadtestparancsnok; saját nyilatkozata szerint Brutus, ha valaki Caesar szerepére vágyóknak. Személyes bátorságának Buda ostrománál s a debreceni csatában egyaránt kitűnő jelelt adta s kétségtelen hadvezéri tehetségek híján is igen fontos szerepet játszott a seregben azon kötelességérzet és honszeretet folytán, melylyel a nemzet ügyéért kész volt mindent áldozni. S e nemzet jövőjében bízva lépett a bitófa alá, melyre a győzők kárhoztatták.

Gróf Mikó Imre.

Szül. 1805. Zabolán (Háromszék.); megh.
1876. szept. 16. Kolozsvárott.

Az erdélyi kormánysszék elnöke, Erdély kormányzója, majd közlekedésügyi miniszter; nevezetes államférfi és történetíró. Az önkényuralom idejében az erdélyi múzeum alapítója, a nagyenyedi főiskola s a kolozsvári nemz. színház újjászervező stb., valamint történetírói és társadalmi tevékenysége által oly sokat tett Erdély közelmének s a magyarságnak megismosztására, hogy kortársai méltán nevezhették őt Erdély Széchenyijének. S a politikailag hazáunkkal most már végkép egyesített kis országnak kétségtelenül ő volt utolsó nagy államférfia.

Toldy Ferenc.

Szül. 1805. aug. 10. Budán; megh. 1875.
dec. 10. Pesten.

„Irodalmunk kincstartója,“ a magyar irodalom-történet és könyvtárgy megeremtője s több mint félszázadon át hangyaszcorgalmú dolgozótársa az egész nagyságában általa megüsmertett irodalomnak, kinek könyveiből és egyetemi előadásából egész nemzedékek tanulták azt szeretni. Rendíthetetlen híve lévén a Kazinczy által megindított új iskolának s tényezője minden irodalmi mozgalomnak, kritikája sokhelyütt egyoldalú ugyan, de így is méltán írta róla Szász Károly, hogy

„Bár kezeid csak másnak fonják:
A koszorú legyen tied!
Tetőzöd be nagyjaink Pantheonját
S arany tollal írd rá neved!“

Gróf Batthyány Kázmér.

Szül. 1807. június 7.; megh. 1854. július 12.
Párizsban.

1843 óta a felsőház ellenzékének egyik vezére, a magyar ipar védelmére alakított első egyesületnek elnöke, a szabadságharcban Baranya főispánja, majd a Kis-Kunság, Szeged, Szabadka és Zombor polgári és katonai kormányzója, a függetlenségi nyilatkozat után külügyminiszter, ki azonban akkor már alig tehetett valamit a hazáért. A világiosi fegyverletétel után száműzetésben élt Török- és Franciaországban. Nemes szívé, a kornak eszményies jelszavait igazán átértő, a jobblágy-ság ügyéért már 1848. előtt sokat tevő, eszes és nagy műveltségű államférfi volt.

Fényes Elek.

Szül. 1807. július 7. Csokajon (Biharm.);
megh. 1876. július 23. Budapesten.

Magyarországot, nagy arányú munkában, magyarul ő irta le először. Mielőtt 1826-ban fölléphetett ezzel, egymagának oly órási feladatot kellett teljesítenie, a mit ma különféle társulatok vállalva is alig oldhatnak meg. Véghetetlen szorgalommal, a kormánytól nem gyámoltva, vármegyékkel, városokkal ezer és ezer levelet váltva, szerezte össze statisztikai adatait, míg a többi útazásain jobbadán ő-maga gyűjtötte össze. Felolette a földrajznak minden ágát, kiválókül súlyt azonban a politikailag legfontosabb statisztikai részre fektetett. Rendszere igen sokáig adott irányt földrajzirodalmunknak és csak a külföldi nagy mesterek műveinek megismerése óta tekintik azt nálunk is elavultnak.

Gróf Vécsey Károly.

Szül. 1780. Pesten; megh. 1840. okt. 8. Aradon.

Cs. kir. huszárnagyból lett honvédezredes, majd tábornok s 1849. elején az ő ébersége és honszeretete akadályozta meg, hogy gróf Esterházy Sándor tábornok hűtlenül a császári zászlók alá vezesse a bácskai honvédhadtestet. Ezért őt a törtenélem, mint Horváth Mihály szépen mondja, — „ugyanazon dicsőségre méltítja, melyvel diadalmas harc vezérének nevét szokta feljegyezni.“ 1849. június 27. Arad várának bevételére és Temesvár ostroma által tűnt ki. Tanult és vitéz tábornok volt, kit katonái nagyon szerettek; értett a fegyvertartáshoz és lelkesítéshez, de egyúttal a hadi terhek könnyítéséhez is. Az „aradi tizenhárom vértanú“ egyike.

Vajda Péter.

Szül. 1808. január 20. Ványolán (Veszprém.);
megh. 1846. február 6. Szarvason (Békésm.).

Tudós és költő egy személyben, ki épen ezen kettős tulajdonsága folytán teremtette meg költői prózáunkat, hogy érző szíve s bölcselkedő esze kellő alakban nyilatkoztassék. Keleti beszéleyeit a költőszet hevében felolvadt philosophiai kedély teszi oly bájosakká. Elbeszélései irányzatosaak; kelet tündérvilágát rajzolva mutat a magyar jobbhágyásnak vérző sebeire s aránytalanul kis olvasókörben főképp ezekkel ért el oly hatást, — minőt, észre és kedélyre egyaránt, alig gyakorolt más magyar költő. „Ha néha ossiani, néha bibliai hangot ad — mondta Toldy — az nem mímelés, hanem épen csak lélekidomai saját és szükséges szüleménye volt.”

Egressy Galambos Gábor.

Szül. 1808. Lászlófalán (Borsodm.); megh.
1866. július. 30. Budapesten, a színpadon.

Magyarország legkitünőbb tragikus, egyúttal jeles dramaturg; Lear, Bolinbrocke, III. Rikhard, Abafi, Garrick, Petur, Coriolan, Ranzau, Gritti, Kean, Bánk bán, Brankovics, Marót bán, Dösa, Macbeth, Brutus stb. személyesítője. Színgigeti szerént „őt a magasabb értelmiség s a mélyebb kedély, mint két szárny, emelte. Ő nemcsak alakítani tudott, de a feltöltött jellem szenvedélyeit is egyénítette. Ezenkívül nem volt utánzó, annál kevésbé másoló: ő mindig saját eredeti tollalval ékeskedett, mit eléggé bizonyít az, hogy az eredeti tragikai szerepekben épen oly magasan állott, mint az idegenekben.”

Gróf Dessewffy Aurél.

Szül. 1808. július 27. Nagymihályban (Zemplén);
megh. 1842. február 9. Budán.

A conservatív párt vezére, az erős központosítás elvének a főrendiházban, saját hírlapjában és könyveiben buzgó és nagy eszű védője s terjesztője. Korán bekövetkezett haláláról politikai ellenfele, Kossuth, így emlékezett meg: „Ily férfiú sirjánál jeges kezekkel ragadja meg az ember keblét a semmisségnek érzete s a merész lélek szárnyszegetten törpül el a mulandóság mutató-újjá előtt. Mely tisztelőtem, melylyel értelmi felsőbbségének hódolék, nem elfogultságból eredett s a kit így tisztelék életében, kit szeretni magamban ösztönt érezék, annak sirjánál mély bánattal mondom: legyen áldott emlékezete!”

Knezics Károly.

Szül. 1808-ban a határőrvidéken; megh. 1849.
okt. 6. Aradon.

Horvát származású cs. kir. kapitány volt, mikor 1848-ban az alkotmányra folesküdt. Esküjét szentül megtartotta s ahhoz nemcsak kötelességérzetből, hanem hazafias lelkesülségből is maradt hű; mert ő abban az értelemben tartozott a horvátok közé, mint a melyben tartoztak a Zrinyiek, kik éltek és haltak Magyarországon. Vitézül küzdött a szerb felkelők ellen s az áprili hadjáratban nagy ügyességgel oldotta meg a rá bízott önálló feladatokat, a miért is tábornokká és hadtestparancsnokká nevezte ki a kormány. A horvát-magyar testvérségnek a nehéz időkben is nemes ápolóját közel által való halálra ítélte a győztes Ausztria.

Gróf Batthyány Lajos.

Szül. 1800. február 14. Pozsonyban;
megh. 1849. okt. 6. Pesten.

Hű és nagy, — egyesek, hajólni nem tudó, eszes és lovagias, igazi demokrata főúr, ki tízeves államférfi pályáján igen sokat használt a szabadelvűség ügyének. Nem volt szónok, de mindig hatott; szavainak súlyt egyénisége adott, s a hon-
szereket, mely mindig teljes lánggal égett szívében. A parla-
menti kormányforma behozásakor ő lett az első magyar független
felelős minisztérium elnöke. Az elnökségtől felmentetése után
nem vett tevékeny részt az öt túlszárnáló eseményekben. Az
osztrákok hűtlenül már 1849. elején elfogatták s a szabadság-
harc leveretése után föbelövtették. Hazánk díszes mauzoleumot
emelt dicső vértanújának.

Horváth Mihály.

Szül. 1800. okt. 22. Szenteseen; megh. 1878.
aug. 19. Karlsruhadban.

Legnépszerűbb történetírónk, kinek Magyarország egész
múltját felelő nagy művéből két nemzedék merítette ismer-
teit és lelkesedését. Nyugodt, férfias előadása, higgadt s a szó-
virágoktól óvakodó ítélete, tárgyassága, melyből azonban sehol
sem hiányzik a honszeretnek jövője melegsége, alakító képes-
sége és prózájának egyszerűsége, a kűfők megvalogatásában
való lelkiismeretessége kitűnő helyet biztosítanak ő-neki minden-
korra, ha már azóta is változott a történelmi ízlés és a fel-
dolgozásnak, sőt magának a kutatásnak módszere. A szabad-
ságharcot, melynek folyamában csanádi püspök s vallás- és köz-
oktatásügyi miniszter lett, a politikai történet szempontjából
szintén ismertette.

Gróf Teleki László.

Szül. 1811. február 11.; megh. 1861. május 8.
Pesten.

Szolgált a szabadságharc ügyét, száműzetésében pedig Kossuthtal és Klapkával együtt a „nemzeti igazgatóság” feje, — Kossuth szavaival élve: „hazafi volt, hű, igaz, határozott, mint hívebb, igazabb, határozottabb ember nem lehet.” 1861-ben az osztrákok által elfogtatva, azon feltétel alatt nyert kegyelmet, hogy a politikától egyelőre tartózkodjék. Követő választása után azonban természetes vezére lett a határozati pártnak. Az önmagával meghasonlott nagy hazafi önérzete a legfontosabb politikai szerep kezdetén kényszerítette öngyilkosságra.

Gróf Dessewffy Emil.

Szül. 1812. február 24. Páperjesen; megh. 1866.
január 10. Pozsonyban.

Szigorúan conservatív politikája folytatása volt a Kossuth ellen bátyja által megkezdett küzdelemnek. Jellemének kitünő sajátossága s az elmeé, melylyel álláspontját védelmezte, különösen közgazdasági kérdésekben volt nagy hasznára pártjának. Föl- és lefelé egyaránt független állása s a népszerűség hajszásától, valamint a fejedelmi kegyek keresésétől való idegenkedése kiváló súlyt adott szavainak. Az ötvenes években közgazdasági és társadalmi érdekeinket a politikai szélséend idején sem akarván elhanyagolni, kieszközölte a földhitel-intézet engedélyezését s eredeti rendeltetése számára tartotta meg az akadémiát, melynek elnöke volt.

Szemere Bertalan.

Szül. 1812. aug. 27. Vattán (Borsodm.);
megh. 1869. január 18. Budán.

Nyugati eszméktől forrongó, tösgyökeres, magyar lelkületű államférfi, a negyvenes évek országgyűléseinek fényes tehetségi s legművészeibb szónoka és legügyesebb törvényszerkesztője. Kiváló közigazgatási tisztviselő, 1848-ban belügy-miniszter, 1849-ben pedig kormányelnök. Rendkívüli kitartása, csüggedetlensége, kötelességérzete s lángoló honszeretete a szabadságharc egyik fő tényezőjévé tette; a függetlenségi nyilatkozat következményeül a köztársaságot tekintette, az orosz beavatkozás után pedig orosz védelem alatt akarta megteremtetni hazája önállóságát. A veszélyben csüggedni nem tudót megtörték s politikailag jelentéktelenné tették a száműzetés évei.

Garay János.

Szül. 1812. okt. 10. Szegszárdon (Toln.);
megh. 1853. nov. 5. Pesten.

Költői nagy tulajdonságok nélkül is kedves költője korának, mely benne a lyrikust és epikust egyaránt szerette. Dalaiban a nemzet jelenének kitűnő férfiait magasztalta s jövőjének reményeit buzdította, hőskölteményei pedig a múlt dicső alakjait énekeltek meg. A művésziest szerencsésen egyesítette a népiessé, így lett fő képviselője az új műposznak; néhol csak ballada, vagy románcsorozatot adott e címen, legtöbbször azonban költői élet- vagy korrajzot. Azonban a lazan összefűzött mellékesemények dacára is, nagy hatást tett Szent Lászlójával, ezen hazafias és vallásos költeményével, valamint balladáival és népies beszélykéivel, különösen a humoros Obsitossal.

Pöltenberg Ernő.

Szül. 1813. Bócsben; megh. 1849. okt. 6. Aradon.

Cs. kir. huszárkapitány korában föleskettétven a magyar alkotmányra, a körülmények változtakor híven és becsülettel oltalmazta azt. Már mint ezredes, önállóan és jól vezette a VII. hadtestet, melynek parancsnokságát tábornok korában is megtartotta. Szemere és Batthyány Kázmér diplomatai küldetést is bízta rá, Paskievics orosz tábornagy azonban nem fogadta őt; Rüdiger tábornok ellenben, úgy látszik, általa mindenkép meg akarta erősíteni Görgeit azon szándékában, hogy fegyvereit letegye; az aug. 11-i haditanácsban ő-maga csakugyan a fegyverletételre szavazott. A jeles katona, de jóhiszemű politikus szintén az osztrákok áldozata lett.

Gróf Guyon Rikárd.

Szül. 1813. márc. 31. Bathben (Angolországban); megh. 1866. okt. 12. Konstantinápolyban.

Portugáliában kezdett katonai szolgálatait Ausztriában folytatta, de már mint évek óta nyugalmazott főhadnagyot s mint Magyarországon megtelepedett s a közügyekért érdeklődő birtokost találta őt a szabadságharc. Schwechátnál, a Tarca vidékén s Nagy-Szombat védelmében szerzett hadihírnevét halhatatlanná tette a branyicskói hágó elfoglalása által, mely e korszaknak egyik legszebb haditénye. A szabadságharcban mindvégig résztvett: a temesvári csatavesztés után azonban menekülnie kellett s Kursid pasa néven török szolgálatba lépett. Fölváltva négy államat szolgált egy ötödiknek ez idegen származású fia; lelkének igazi vonzalma azonban Magyarországot illette.

Szalay László.

Szál. 1813. ápril 18. Budán; megh. 1864. július 17. Pesten.

Magyarszágnak legelősebb tekintetű s igen nagy képzettségű történetírója, közjogi viszonyainknak alapos ismerője, igazi állam bölcs: az irodalomban körülbelül az az egyéniség, a milyen Deák a politikában. Nagy művét, hazánk történetét, az ifjúságnak ajánlotta s közjogi viszonyainkról leghelyesebben csakugyan ezen — fájdalom, csonka — műből tájékozódhatik az ifjabb nemzedék. Világos, meggyőző, magvas fejtegetései méltóságos igazolói a nemzet jogainak s oly ösztöntek, mintha a nemzet lelkiismeretét képviselnék. Az előadás művésze, az irány egyszerű szépsége s a szerkezet bevégeztsége alaki tekintetben is tanulmányozásra méltóvá teszik művét.

Báro Eötvös József.

Szál. 1813. szept. 3. Budán; megh. 1871. február 2. Budapesten.

Az eszmékben legazdagabb magyar író és államférfi, a megtestesült emberszeretet. Szelid műzsája, társadalmi regényei és vigjátékai, bölcséleti művei, a társadalom és politika nagy kérdéseit érintő dolgozatai irodalmunk, — országgyűlési beszédeinek alapeszméje, kidolgozása s előadása szónoklatunk ismételt minisztersége idején kizárólag elvi szempontoknak hódoló kormánytevékenysége államéletünk legnagyobbjai közé emelik. Költeményei, a „Karthausi“, a „XIX. század uralkodó eszméi“, a fennkölt és nemes eszméknek egész sorozata, hater ez új iskola s ritka összhangzatú jellemének nemes tulajdonságai anyagias korunkban kétszeres fényben tüntetik föl Eötvöst.

Szigligeti Ede.

Szül. 1814. márc. 8. Nagyváradon; megh. 1878.
január 19. Budapesten.

Népszínműirodalmunk atyja; tragoedia-, dráma- és vígjátékiró, ki a dráma meggyökeresedésétől várva színiügyünk felvirágzását, egymaga annyi művet írt, hogy színpadainkat jó időre ellátta előadásra méltó darabokkal. Ebben s nem költészetének bevégzettségében áll fő érdeme. Legbecsessebbek vígjátékai; legeredetibb alkotásai azonban népszínművei, mikkel a külföld érzélgős drámáit, majd a bécsi boházatokot ügyekezett leszorítani s valóban oly hatást ért el velök, a mi itthon a színiügyet és nemzetiséget erősítette, a határokon túl pedig nem-egy helyütt keltezt ügyelmet a magyar népet s annak színpadra-vitele iránt.

Erdélyi János.

Szül. 1814-ben Kaposon (Ungm.); megh. 1868.
január 23. Sárospatakon.

Jeles kritikus, népies költő és műfordító. Egyenes őszinte s a tárgy mélyébe ható bírálatáival ép oly hasznára vált a szépirodalomnak, mint a magyar népdalok és mondák összegyűjtésével. E tekintetben az úttörés munkáját végezte s lehet mondani, hogy ő szerzett irodalmunkban igazi polgárjogot a népköltészetnek, melyet szép, önálló tanulmányban ösmertetett. Megírta a magyar bölcsélet s a világirodalom történetét, az utóbbi azonban nem jelenhetett meg egészen. Kitűnt műveinek erővel teljes és ősmagyar zamatú nyelve által. Egy ideig a Kisfaludy-Társaság titkára volt, majd, pár hónapig, a nemzeti színház igazgatója, végül sárospataki főiskolai tanár.

Kmetty György.

Szül. 1814-ben Pokorágyon (Gömörm.); megh.
1865. ápril 23. Londonban.

A szabadságharcban mint őrnagy kezdett szolgálni; a csernai diósátság csata után azonban már tábornok lett s hősiességének, valamint csapatvezéri tehetségeinek kitűnő jeleit adta az izsaszegi ütközetben Budavár ostromában, a bácskai hadjáratban s a tomesvári csatában. A szerencsétlen fordulat után Törökországba menekült s Izmail pasa néven nagy hírnevet s előismerést szerzett magának Kars várának vitéz és eszes védelme, valamint a Taknaan-hegység közt egy orosz seregnek megsemmisítése által, 1855-ben. Végül Londonban telepedett meg, haláláig ragaszkodva evangélika hitéhez és hön szeretett magyar hazájához.

Dr. Balassa János.

Szül. 1814. május 5. Szent-Lőrincen (Tolnaam.);
megh. 1868. nov. 9. Budapesten.

Hazánkban a tudományos műtő-sebészet megalapítója s különösen az úgynevezett képlőműtőtelekben európai tekintély. Mint egyetemi tanár és író egészen új szellemet öntött a magyar orvosi karba s az egyetemi műtőintézet föllállításá által mintegy itthon-maradásra kényszerítette a szakoróket. A has-sérvekről s az orrképlés körében divatos újabb műtőmodorokról írt munkái, valamint az orvosi könyvkiadó-társulat megalapítása által egyaránt nagy lendületet adott tudományos irodalmunk ez ágának. Mint gyakorló orvos is igen kitűnő hírnévnek örvendett s műtőeteivel ezrek áldását érdemelte ki.

Dr. Kovács Sebestyén Endre.

Szül. 1815. Garam-Verebényen (Bacm.);
megh. 1878. május 17. Budapesten.

Mint műtő és belgyógyász egyaránt büszkesége volt a magyar orvosoknak. Évenként több száz szerencsés műtétet végzett és sok ezer életet mentett meg. Hosszú évtizedeken át volt a budapesti Rókuszkórház főorvosa kihez válságos betegek a haza minden részéből folyamodtak tanácsért. Szaktudománnyával elméletileg is foglalkozott és „Sebészeti előadatok,” „Hebegés és bórallati inymetszés,” „Javaslat az állami közegészségügy érdekében” s más munkái e téren is megőrzik hírnevét. Balassa halála után ő volt szaktudományának legkiválóbb magyar képviselője.

Lázár Vilmos.

Szül. 1815. Nagy-Boc kerekén; megh. 1849.
okt. 6. Áraodon.

Eleintén a cs. kir. hadseregben szolgált, mint hadnagy, a szabadságharc kezdetén azonban haborús nélkül csatlakozott a nemzet ügyéhez s a legnagyobb buzgalommal szolgálta azt, először épen a szülőföldjén Torontál- és Bács megyében dühöngő felkelés ellen küzdve. — 1849. nyarán, mint ezredes, az Erdélybe rendelt I. hadtestnek Hátszegtől vonuló romjait vezette s aug. 19-én, Karánsebesen tette le a fegyvert: akkor, midőn már minden reménye elveszett, hogy az általa híven vallott eszme diadalra juthasson. Ifjan, nagy jövővel kecsegtető pályájának kezdetén végezték őt ki, az egyetlen ezredest a tizenhárom vértanú sorában.

Bárá Kemény Zsigmond.

Szült. 1816-ban; megh. 1876. dec. 22.

„A gondolkozók, mélyebben észlelők és érzők írója és költője,” költő és politikus egy személyben. Soha sem lett része a népszerűség; remekül írt regényei azonban a világ-irodalomnak e nemű legszebb, bár legösmertlenebb termékei közé tartoznak; a legmostohább időkben, 1850-től 1867-ig az általa szerkesztett és — Salamon Ferenc megjegyzése szerint — a continens legbecsületesebb lapjává tett Pesti Naplóba írt cikkei által, Deák mellett, a nemzet vezére, lett. Egyszerű hírlapíró, Kossuthon kívül, hazánkban sohasem tudott oly közszellemet teremteni, mint Kemény.

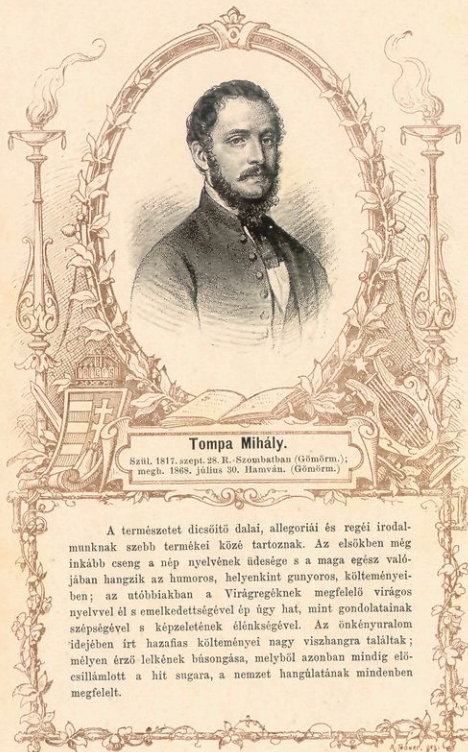

Arany János.

Szült. 1817. márc. 1. Nagy-Szalontán (Biharm.); megh. 1882. okt. 22. Budapesten.

A magyar költői nyelv megeremítője; egyaránt nagy, mint lírai, epikai és balladaköltő. Dalaiban nem oly merész-röptű, mint Petőfi, de jobban képviseli a magyar kedélyt, — ő legmagyarabb költőnk; a Toldytrilogia és Buda Halála eposz-irodalmunknak legnépszerűbb és legkedveltebb terméke. Mint ballada-költő hazánkban páratlan s pártját ritkító a világ-irodalomban. „Aranynak, mint ilyennek — jegyző meg egy ösmertetője — csak egy versenytársa van: a nép;” nyelvének varázserője is balladaiban nyilatkozik leginkább. — Aranynak költészeténél csak egyéni jellege lehetett bevégzettebb.

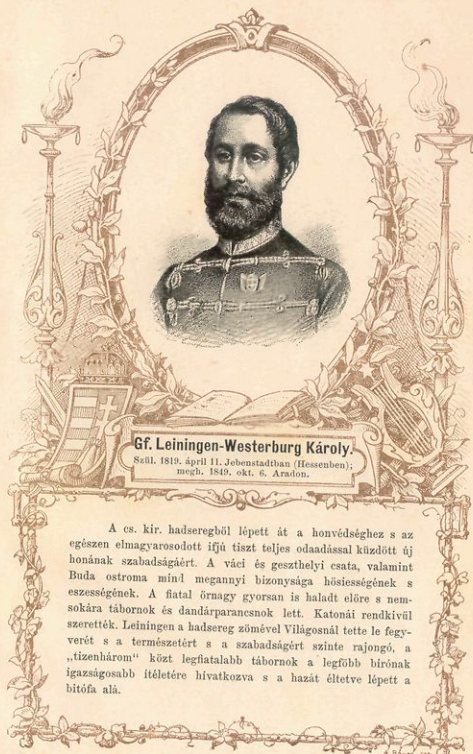

Tompa Mihály.

Szül. 1817. szept. 28. R. Szombathely (Gömör.);
megh. 1868. július 30. Hamvén. (Gömör.)

A természetet dicsőítő dalai, allegóriái és regéi irodalmunknak szebb termékei közé tartoznak. Az elsőben még inkább cseng a nép nyelvének üdősége s a maga egész valójában hangzik az humoros, helyenkint gunyoros, költőményekben; az utóbbiakban a Virágregéknek megfelelő virágos nyelvvel él s emelkedettségével ép úgy hat, mint gondolatainak szépségével s képzelőerőjének élénkségével. Az önkényuralom idejében írt hazafias költeményei nagy viszhangra találtak; mélyen érző lelke búsongása, melyből azonban mindig előcsillámlott a hit sugara, a nemzet hangulatának mindenben megfelelt.

Gf. Leiningen-Westerburg Károly.

Szül. 1819. ápril 11. Jébenstádtban (Hessenben);
megh. 1849. okt. 6. Aradon.

A cs. kir. hadseregből lépett át a honvédséghez s az egészen elmagyarosodott ifjú tiszt teljes odaadással küzdött új honának szabadságáért. A váci és geszthelyi csata, valamint Buda ostroma minél megannyi bizonyága hősiességének s eszességének. A fiatal őrnagy gyorsan is haladt előre s nem-sokára tábornok és dandárparancsnok lett. Katonái rendkívül szerették. Leiningen a hadsereg zömével Világosnál tette le fegyverét s a természetért s a szabadságért szinte rajongó, a „tizenhárom” közt legfiatalabb tábornok a legfőbb bírónak igazságosabb ítélőre hivatkozva s a hazát éltetve lépett a bitófa alá.

Csengery Antal.

Szül. 1822. június 1. Nagyváradon; megh.
1880. július 13. Budapesten.

A legértelmesebb magyar folyóiratnak, a Budapesti Szemlének, megalapítója s évek óta szerkesztője. Tudománya, helyes tapintata, választékossága és remek mintákat követő irányja kiválóbb eredetiség híján is fellelhetetlenné tette nevét a magyar tudományosság terén. Korábban mint hírlapíró a legkifutóbb publicisták közé tartozott. Kitérítések és méltóságokat sohasem hajászva, egyszerű képviselőként szolgált hazáját s főképp a törvényszövegezésben nyilvánuló pártatlan képessége által vált díszére az országgyűlésnek. Gyulai Pál szerint ő Magyarország egyik legkifutóbb államférfia s a magyar demokrácia legnemesebb kifejezése.

Petőfi Sándor.

Szül. 1823. január 1. Kis-Kőrösön; megh. 1849.
júl. 31. Segesvári alatti.

A legnagyobb magyar lyrikus és a világirodalomnak is egyik legkiválóbb költője, a szabadság, szerelem, a nép dalosa. Egő szenvedély, csapongó képzelet, a gyermeketől a fennségeig rohamosan változó, de mindig nemes érzelmeket kifejezni egyképen tudó nyelv, a pártatlan diktio s korlátot nem ismerő eredetiség tette őt a legnépszerűbb s valóban magyar költővé. Soha és senki sem szólt úgy nemzetünkhöz, mint Petőfi; senki sem nyerte meg oly korán, oly teljesen s oly beláthatatlan időkre azt, mint ő. Tünelmes jelenség volt életében s költészetében egyaránt.

Madách Imre.

Szül. 1823. jan. 21. Alsó-Szegedváron (Nógrádúj.);
megh. 1864. okt. 5. ugyanott.

Az Ember Tragédiájának halhatatlan írója s mint sokan hiszik, költészetünkben a pessimismus legtöbb képviselője. Arany János szerint azonban „ki egyszerű egész voltában tekintí e compositiót, az tisztában lehet a költő céljáról.” S ez a cél annak kimutatása, hogy a szeretet és az istenség a legfőbb eszme, mely az embert foglalkoztathatja s mely őt a földi nyomorúságokból kiemelni, sőt megmenesíteni is képes. Ezen törik meg Lucifer ereje, midőn a kétségbeesés üldözött első emberpárra már-már végsőpást mért. Ész és szív, tudomány és képzelet, felfogás és szerkezet, nyelv és dictio mesterműve e költemény, mely logizáibb termék Madách művésziájának.

Vas Gereben.

Szül. 1823. apríl 9. Fürgeden (Tolna-m.);
megh. 1868. jan. 26. Bécshen.

Törölmetszett magyarságú beszédei, regényei és korrajzai által a forradalom utáni időknek egyik legkedveltebb írója. Targyát főképp s az alsóbb nemesség soraiban kereste s kitűnően és találaton jellemezte ezt a két osztályt. Humora több helyütt csapott át a komikumba s nem-igen volt, nem is akart „salonias” lenni; de sohasem aljasult el s minden művének erkölcsi alapot adott. Regényei mintegy a magyar ruhával együtt mentek ki a divatból s Vas Gerebent ma aránylag kevesen olvassák; korrajzainak hűsége és egyszerű bája azonban előkelő helyet biztosít neki a magyar irodalom történetében.

Greguss Ágost.

Szül. 1826. ápril 27. Eperjesen; megh. 1882.
dec. 13. Budapesten.

A legkiválóbb magyar aesthetikus. Alapelve volt, hogy szép mű és szép tett ugyanazon elvnek két különböző nyilvánulása s ez elvet széptani elmelkedéseiben s műbírálatában ép úgy fejtette, mint Shakespeare, Molière s Arany remekeiről írt tanulmányaiban. Bölcselő s hívő egy személyben. Ritka összhangzatú szelleme „művekre és tettekre, tanokra és alkotásokra, másokra s önmagára” egyazon mértéket alkalmazott. 1849-ben s azóta még egyszer kiadott aesthetikája e nemben irodalmunknak legjobb terméke, míg a *ballada elméje* téről stb. írt könyvei más tekintetben is díszre váltak annak. Szerzett vígjátékokat s meséket is. Legnagyobb hatással 1870. óta az egyetemen működött.

Révész Imre.

Szül. 1826. január 14. Új-Ebértón (Szabolcsm.);
megh. 1881. febr. 13. Debreczenben.

A magyar protestáns egyháztörténelmi bűvölet megalapítója, oryvedetlen szorgalmú, páratlan lelkiismeretességgű, éles kritikájú és szívbel vallásos férfú, ki azonban, épen e tulajdonságai következtében, annyira belemerült a részletekbe, hogy egészet nem is adhatta s így nem oldotta meg életének fő feladatát: nem írhatta meg teljesen a magyar protestáns egyházi történelmét. Egyházi és egyházpolitikai művei azonban, mikben a „szabad egyház a szabad államban” elvének hódolt, maguk is felejtethetlenné teszik őt. Debrecennek Kálvinnal sokban rokonszellemű híres papja 1861-ben az országgyűlés legkitünőbb szónokai közé tartozott.

Szerdahelyi Kálmán.

Szü. 1829. febr. 16. Miskolcon; megh. 1872. nov. 15. Nagybányán.

A legkitünőbb magyar salonszínész, 1854. óta a pesti nemzeti színház tagja. Jean, Polilla, Kerbriano, Mercutio, Block, Seravezza, Tholosan, vagy Fodrák Miska, Lajos, Hajnalosi és Szeleburdi stb. szerepeiben kitünően érvényesítette satiráját, pezsgő kedvét és szeretetreméltóságát; a színpadon teljesen otthon érezte magát, szavallata a Théâtre Français nagy művészeinek tanulmányozójára vallott. Felfogása és alakítása mindenkorra mintaszerűvé tette őt a maga szerepkörében.

Izsó Miklós.

Szü. 1836. Horvátban (Dorsódm.); megh. 1875. máj. 29. Budapesten.

A magyar genre-szobrászat megalapítója s a legnagyobb magyar szobrász. A Búsuló Juhász s a Fonóházi Jelenet felfogás, kivitel és jellemzettség tekintetében egyetemes értékű mű. Dugonics, Csokonai és Petőfi szobrai szintén művészi becslések s hazánkban nagy lendületet adtak az emlékszerű szobrászatnak. A magyar népeletről vett s agyagba égetett mintegy 50 vázlatát, fájdalom, nem fejezhette be. Pár évig mint a szobrászati tanára is nagy tevékenységet fejtett ki. Szobraiban — egy életírója szerint — „van valami, a mi az ő-kori plastikára emlékeztet: az eszmének tömör, velős kifejezése és a mértéknek szigorú, de egyúttal természetes megtartása.”

Tóth Kálmán.

Szült. 1831. márc. 31. Haján; megh. 1881.
febr. 23. Budapest.

Jeles lyrikus, dráma- és vígjátékiró s humorista. Szerelem-
dalaiból sok ment át a nép ajkára s nagy hatást tett politikai,
főképe pedig humoros költeményeivel, melyek közül „Kipfel-
hauser versei” 1861-ben 10.000-nél több példányban keltek el.
A hatvanas évek elején megindított élelapijának, a „Bolond
Miská”-nak igen nagy hatása volt az önkényuralom népszerű-
lenítésére s egyidőben 7000 előzetőző csoportosult körje.
Drámái, különösen azonban vígjátékai nemcsak a szinpad-
ösmere, hanem költői becsök miatt is méltó tetszésben része-
sültek. Írói működésének huszonötödik évfordulóján, 1873-ban,
kedvelt költőjüket babérkoszorúval tüntették ki a magyar nők.

TARTALOM.

	Lap		Lap
Arany János	139	Felsőlükki Nagy Pál	75
Aulich Lajos	87	Fényes Elek	116
Bajza József	107	Festetics György, gróf	56
Bakocs Tamás	9	Frangepán Ferenc Kristóf	38
Dr. Balassa János	135	Garay János	127
Báthory István	18	Greguss Ágost	146
Batthyány Kázmér, gróf	115	Guyon Rikárd, gróf	129
Batthyány Lajos, gróf	122	Gvadányi József, gróf	49
Békes Gábor	17	Gyöngyössi István	35
Bél Mátyás	44	Hadik Endre, gróf	47
Bem József	94	Hari Báróczy Sándor	50
Benyovszky Mór, gróf	52	Horvát István	80
Bercsényi Miklós, gróf	40	Horváth Mihály	123
Berzsenyi Dániel	73	Hunyady János	1
Bethlen Gábor	26	Hunyady László	8
Bocsaky István	24	Illesházy István	23
Bodai Ezsébas	63	Istványi Miklós	19
Bogát Pál	92	Izsa Miklós	149
Cáányi László	88	Janus Pannonius	7
Csengery Antal	142	Jerney János	101
Csokonai Vitéz Mihály	71	Jósika Miklós, báró	93
Czuczor Gergely	103	Jospovich Antal	109
Damjanich János	111	József nádor	72
Deák Ferenc	106	Kármán József	69
Dessewffy Aristid	105	Károlyi István, gróf	99
Dessewffy Aurél, gróf	120	Károlyi Sándor	42
Dessewffy Emil, gróf	125	Katona József	91
Dobó István	20	Kazinczy Ferenc	62
Döbrentey Gábor	83	Kemény János	31
Dugonics András	51	Kemény Zsigmond, báró	138
Egriessy Gábor	119	Kisfaludy Károly	84
Elekcs József, báró	131	Kiss Ernő	104
Erdélyi János	133	Klauzál Gábor	110
Esterházy Miklós, gróf	27		
Fáy András	82		
Fejér György	66		

	Lap
Kmetty György	134
Kuzsics Károly	131
Kölöcsy Ferenc	86
Dr. Kovács Sebestyén Endre	136
Kupeczky János	41
Laczkovics János	54
Lahner György	96
Lavotta János	65
Lázár Vilmos	137
Leiningen-Westerburg	
Károly, gróf	141
Lorántffy Zsuzsanna	29
Madách Imre	144
Mándi Márton István	64
Martinovics Ignác	59
Mátyás király	10
Megyeri Károly	100
Mikes Kelemen	45
Mikó Imre, gróf	113
Nádasdy Ferenc	32
Nádasdy Ferenc, gróf	46
Nagy-Sándor József	112
Nagyváti János	58
Oláh Miklós	13
Orczy Lőrinc, báró	48
Pálffy Miklós	22
Pázmándi Horváth Endre	77
Pázmány Péter	25
Perényi Zsigmond, báró	79
Pétezi József	61
Pestfi Sándor	143
Pötenberg Ernő	128
I. Rákóczy György	28
II. Rákóczy Ferenc	43
Révay Miklós János	53
Révész Imre	147
Schweidel József	97
Simonyi József	74
Szalay László	130

	Lap
Sáschenyi Ferenc, gróf	57
Sáschenyi István, gróf	90
Sáschenyi Pál	36
Szemere Bertalan	126
Szemere Miklós	108
Szemere Pál	81
Szentpéteri József	78
Szerdahelyi Kálmán	148
Szigligeti Ede	132
Szilágyi Erzsébet	5
Szilágyi Mihály	3
Teleki József, gróf	89
Teleki László, gróf	124
Thököly Imre	39
Thurzó György	21
Tinódi Lantos Sebestyén	15
Toldy Ferenc	114
Tomesányi Ádám	60
Tompa Mihály	140
Török Ignác	95
Tóth Kálmán	150
Trattnér János Tamás	85
Újhelyi Dayka Gábor	67
Ujlaky Miklós	2
Utyeszenich-Martinszi Gy.	12
Vajda Péter	118
Vas Gereben	145
Vécsey Károly, gróf	117
Vernács Antal	14
Virág Benedek	55
Vitéz János	4
Vitkovics Mihály	76
Vörösmarty Mihály	102
Werböczy István	11
Wesselényi Ferenc, gróf	30
Wesselényi Miklós, báró	98
Zrínyi Bona	37
Zrínyi Miklós (assizetvári)	16
Zrínyi Miklós (a költő)	33
Zrínyi Péter	34